

MÖTEN och TRYGGHET

strategier för en TRYGG gårdsmiljö med SOCIALT LIV

MEETINGS and SAFETY
strategies for a safe courtyard with social life

Examensarbete vid
CHALMERS ARKITEKTUR
Master's programme of Architecture and Urban Design
ht 2013
Emma Larrouy

MÖTEN och TRYGGHET
strategier för en trygg gårdsmiljö med socialt liv.
© Emma Larrouy, 2013

kontakt: larrouy.emma@gmail.com

Presentationsdatum: den 19 november 2013
Examinator: Lena Falkheden
Handledare: Anna Braide Eriksson

Examensarbete 2013
Master's programme of Architecture and Urban Design
Jury
Björn Malbert, professor, Chalmers Arkitektur
My Lekberg Hellström, landskapsarkitekt LAR/MSA

Chalmers University of Technology
SE-412 96 Göteborg
Sverige
Telefon: + 46 (0)31-772 1000

MÖTEN och TRYGGHET

strategier för en TRYGG gårdsmiljö med SOCIALT LIV

MEETINGS and SAFETY
strategies for a safe courtyard with social life

Examensarbete vid
CHALMERS ARKITEKTUR
Master's programme of Architecture and Urban Design
ht 2013
Emma Larrouy

1. Inledning
 - 1.1. Bakgrund och problemformulering
 - 1.2. Syfte och frågeställningar
 - 1.3. Metod
 - 1.4. Avgränsning
 - 1.5. Läsanvisning
2. Teori
 - 2.1. Trygghet
 - 2.2. Resiliensteori
 - 2.3. Place-making
 - 2.4. Patrick Bouchain
 - 2.5. *“Det lilla grannskapet”*
 - 2.6. Vad jag tar med mig från teorin
 - 2.7. Kopplingar till resiliens
3. Referensmiljöer
 - 3.1. Landshövdingehuset
 - 3.2. Understenshöjden
 - 3.3. Solhusen i Gårdsten
 - 3.4. Kopplingar till teorin
4. Från teori till strategi
 - 4.1. Trygghet
 - 4.2. Mångfald
 - 4.3. Öppenhet
 - 4.4. Självförvaltning
 - 4.5. Generell strategi för gestaltning
5. Platsanalys
 - 5.1. Introduktion till platsen
 - 5.2. Stadsdelen
 - 5.3. Kvarteret
 - 5.4. Intervjuer & samtal
 - 5.5. Slutsats platsanalays
6. Från teori och empiri till strategi för kv. Fanbäraren
 - 6.1. Tre verktyg för gestaltning
7. Skissprocess
 - 7.1. Skisser
 - 7.2. Utveckling av skiss nr 3
 - 7.3. Rumsinspiration

- 8. **Gestaltningförslag**
 - 8.1. Ändringar och tillägg
 - 8.2. Borttaget eller flyttat
 - 8.3. Detaljer kopplade till resiliensegenskaper
 - 8.4. Gestaltningförslag plan
 - 8.5. Sektion A-A
 - 8.6. Sektion B-B
 - 8.7. Detaljer

- 9. **Slutsats**

- 10. **Källförteckning**
 - 9.1. Publicerade källor
 - 9.2. Muntliga källor

Bilaga 1: Samtalsunderlag boende

Bilaga 2: Samtalsunderlag förvaltare

Bilaga 3: Samtalsunderlag butikspersonal

ABSTRACT

I've observed my own courtyard being barely used. I hypothesized that one reason for the lack of use is that the space does not convey a feeling of safety. When talking to my neighbors, these facts were confirmed. Even though the neighborhood as a whole contains good pre-requisites for social interactions; such as a low number of resident turnover, clear limits of the common space and diverse age demographic, this space is still under-utilized and felt unsafe.

The concept of resiliencetheory, the method of architect Patrick Bouchain and the research report "Det lilla grannskapet" which investigates what a neighborhood needs to function both socially and practically were my main guides in finding strategies for safety and how to support the social life of a place.

Theoretical and empirical studies resulted in general strategies that are applicable to all kinds of design-projects within the built environment. For the chosen plot, kvarteret Fanbäraren in Gothenburg, Sweden, I've chosen three strategies which focus on diversity, openness and meeting places:

Diversity - Working with diversity of uses, functions, rooms and climates to stimulate a use for everybody.

Openness - In structure and in organization of program which creates flexibility over time.

Meeting places - Creating spaces of different scales, for different people and different situations.

My work focus on how these strategies can work together to create safer better functioning common spaces, and investigate: What are the conditions for it? How is a feeling of safety created and how can it sustain? These are important prerequisites for functioning common space; if we never meet we cannot create these ties so important for safety and social relationships.

Through this investigation I conclude that safety, use and social life are dependent on each other. The strategies applied on the plot resulted in a reorganization of the common facilities. An example of this is the proposed integration of laundry facilities into the common stairwell spaces. The implementation of the aforementioned design strategies resulted in different meeting places and as a result of the other strategies the meeting places are characterized by their diversity of program and their openness in its structure.

Key words: Safety, Diversity, Openness, Meeting Place, Court-Yard, Laundry-room, Weak-ties.

SUMMARY

How can we create safe courtyards and common rooms, with social life, which can be a meeting place for inhabitants and workers. A shared home environment that we want and can, look after. A place where we can see our neighbor. A place where we can learn from each other, be inspired, and that can help us have a more sustainable lifestyle. These are the main questions and aims for my master thesis.

My search for strategies to apply on a plot, theory and empirical studies guided me to form first general strategies and later strategies specified for a specific context. The chosen context to apply the strategies, in a design proposal, is my own home environment. Here everything started with an observation of a neighborhood that had good prerequisites for a safe neighborhood but still had problems with an unsafe and unappealing environment.

I had experienced unsafe meetings in courtyards, laundry rooms and other common rooms in the neighborhood. I had rarely seen anyone using the courtyard and when talking to my neighbors they've confirmed my opinion about an unsafe courtyard and laundry rooms which we rather avoid. Seeing a potential change for the better with only small interventions, I've searched for strategies that could solve my neighborhood's problems.

My own neighborhood, Fanbäraren, is situated between Landsväggsgatan and Linnégatan in central Gothenburg. It's a typical inner city block, with a central courtyard surrounded by 5 to 8-storied buildings. It consists of housing, offices and commercial surfaces.

The courtyard is in shadow most of the day, both due to the buildings but also due to bike roofs placed in sunny spots and a lot of shadowing trees and bushes. Closed facades on the ground floor makes it impossible to have an overview of activities or see the presence of other users. This and a low use of the courtyard makes the environment devoid of human presence. Research show that eyes on the site have positive effects on a place's safety (Jacobs, 2005, Olsson et al, 1997).

The laundry rooms are today situated in the basement without any possible over-

view or outlook. As one neighbor said, “Here you don’t know how long you can be lying, before someone finds you”.

Qualities that Fanbäraren has; as a well determined common space, such as a low number of resident turnover and a mix of ethnic groups, ages and family composition, research show is good prerequisites for a well functioning neighborhood. But the neighborhood Fanbäraren still doesn’t give the feeling of safety.

Introduced to resilience theory when working on the subject together with other master thesis students and Inobi, an office in gothenburg, I got interested in resilience theory’s way to work with self management, site analysis and social interaction. I chose to later complement resilience theory with other theories and reference projects more connected to built environment but still working with similar aspects.

The other theories and reference projects I’ve been studying are: The french architect Patrick Bouchain, who always involves the future users in his projects and never lets an idea of a final form lead a project but leaves the project to be influenced of everybody involved. Either they’re architects, directors, builders or users.

To find ways to work with safety, the research report « Det lilla grannskapet » guided me. It is based on a study of common stairwells and courtyards by the sociologist Sören Olsson, the architect Gerd Crusé Sondén and the ethnologist Marianne Ohlander. They’re describing the preconditions that can guide the organization of the built environment to support a practically and socially functioning neighborhood. They mainly points out the importance of being able to see who your neighbors are and the existence of weak-ties between the residents.

The theory of place making gave me inspiration on how to optimize an environment for actual use. I see this as a crucial aspect in a project, which often are neglected when we’re designing. I wanted to reflect on why we use or not use a place. In order to be able to meet and create these important weak-ties we need to be present on the common areas.

From the theoretical and empirical work, general strategies for a design project arose. Some of them unable to apply on a school project but these strategies being my starting point when approaching the site, three main strategies seemed crucial for my aim to create a feeling of safety and social life in Fanbäraren.

The tree site-specific strategies are:

- Working with diversity of program, activities, functions and rooms
- Working with openness in the structure, to make an overview possible, human presence, and also open up for other program and use.
- Creating meeting places in different scales, for different kind of people and for different kind of situations.

The strategies formed my design proposal, which resulted in a suggestion where the laundry rooms are added on each stairwell towards the courtyard on the ground floor. These create natural meeting points for the residents in one stairwell. As a supplement to the smaller meeting places a common house on the courtyard offers functions not possible to have in each stairwell. These added structures create a new and more human scale on the courtyard that was lacking before. It optimizes the human presence creating meeting places characterized by diversity and openness.

Om författaren

Innan jag började studera arkitektur läste jag tre terminer på bebyggelseantikvarieprogrammet vid Göteborgs universitet. Dessa studier väckte mitt intresse för samspelet mellan människa och den byggda miljön över tid – en fascination över spår av användning och liv. Ett historiskt perspektiv förstärker förståelsen för att de strukturer vi använder idag endast är till låns och i ständig förändring.

Mina arkitektstudier inledde jag vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm. Efter två år ansökte jag till École Nationale Supérieure d'Architecture Paris Val de Seine i Paris. Där stannade jag sedan under två år, och jag tog min kandidatexamen och påbörjade min masterutbildning där. Jag återvände senare till mina hemtrakter för att avsluta mina studier vid Chalmers Tekniska Högskola. Från de olika skolorna har jag tagit del av, dels en mer konstnärlig och konceptuell utbildning i Stockholm, en utbildning mer präglad av sociologi i Paris och på Chalmers en mer handfast, saklig och vetenskaplig avslutning på mina studier.

Under den senare delen av min utbildning har jag fått ett allt starkare intresse för hur människor använder den byggda miljön och inte minst varför vissa miljöer och rum används och andra inte. Viktiga utgångspunkter i mitt arbete är också att försöka hitta outnyttjad potential som ett steg i att kunna uppnå mycket med små medel och att arbeta på ett sätt som gör att människor känner sig delaktiga.

1. INLEDNING

1.1. Bakgrund och problemformulering

Jag tror att en miljö som många använder och där många möts och ser varandra, ger bättre förutsättningar för att skapa trygghet och socialt liv. Det är viktigt att undersöka hur vi som arkitekter kan skapa goda förutsättningar för en trygg miljö med ett rikt socialt liv.

När jag beaktat väl fungerande miljöer har trygghet ofta varit en komponent eller ett resultat av en väl användningen miljö. Flera forskare kopplar ihop användning och trygghet. Sociologens Jane Jacob beskriver till exempel hur människor som befolkar en gata skapar trygghet genom att vara ögon på platsen (Jacobs, 2005). Sociologen Sören Olsson et al, beskriver i forskningen "Det lilla grannskapet" hur trygghet är en viktig aspekt för att skapa en socialt och praktisk fungerande bostadsmiljö (Olsson et al 1997). Antingen skapar användning trygghet genom att det medför ökad mänsklig närvaro, eller så ökar användningen just för att det är en trygg plats. Det är svårt att avgöra huruvida det är användning och trygghet som behöver säkerställas först, men jag tycker mig se att användning och trygghet skapar positiva effekter på varandras existens.

I mitt egna bostadskvarter har jag under lång tid observerat hur människor har dåliga möjligheter att möta sina grannar i en trygg miljö. De boende är inte heller delaktiga i förvaltning, planering eller beslut angående sin gemensamma hemmiljö. Den gemensamma ytan på gården är också väldigt sällan använd. Jag tycker mig se en stor förändringspotential och tror att man genom små medel kan förändra mitt bostadskvarter. Det är också därför har jag valt att arbeta med denna plats i mitt examensarbete. Platsen är bostadskvarteret Fanbäraren, placerad mellan Linnégatan och Landsvägsgatan i centrala Göteborg.

Jag kom i kontakt med resiliensteorin genom andra som skrev sitt examensarbete om resiliens och när jag var delaktig i ett forskningsarbete med kontoret Inobi. Jag tyckte teorin var intressant att använda i mitt arbete då den bland annat behandlar tillit, delaktighet, hur en miljö används i ett långtidsperspektiv och vikten av självförvaltning. Samarbetet med Inobi avslutades i ett tidigt skede i min process och jag valde därefter att stödja mitt arbete på fler teorier. Dessa teoristudier och undersökning av hur andra arbetat konkret med liknande as-

pekter har legat till grunden för utformande av en strategi för det kommande gestaltungsarbetet. Jag hoppas att detta arbete kan visa på vilket sätt delar ur resiliens teorin tillsammans med andra kompletterande teorier kan styrka en strategi för ökad användning och trygghet.

1.2. Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med detta arbete är att utforska hur vi som arkitekter kan öka trygghet och socialt liv i ett kvarter. Syftet är vidare att med hjälp av teori och empiri hitta strategier för hur man kan arbeta med detta i byggd miljö.

Ett delsyfte är också att undersöka om resiliens teori kan erbjuda en metod för att arbeta med trygghet och stödjandet av en plats sociala liv som arkitekt. Slutligen vill jag se hur denna strategi kan översättas i ett gestaltungsförslag som kan stödja ett mer hållbart sätt att leva.

1.3. Metod

Inledningsvis ingick jag i en forskningsgrupp tillsammans med andra examensarbetesskrivande studenter, ledd av arkitektkontoret Inobi. Vi utformade tillsammans en gemensam teoribakgrund utifrån vilken vi alla sedan på egen hand byggde vidare våra examensarbeten eller forskningsarbeten.

Jag valde att komplettera med andra teorier och referensexempel för att skapa mig en bredare teoretisk ram och utgångspunkt. Med stöd i dessa valde jag sedan ett antal generella strategier som kan styra mitt fortsatta arbete med platsanalys och senare gestaltungsförslaget för den valda platsen. Då dessa strategier var mer generella är det något jag kan få användning av även i andra projekt.

Jag har utfört intervjuer med boende, förvaltare och butiksarbetare för att få en större förståelse för platsen. Jag kom att hålla spontana samtal, som ett komplement till intervjuerna, för att skapa mig en så bra bild som möjligt av aktörers uppfattning och användning av platsen. Mina egna iakttagelser tillsammans med aktörers kommentarer låg sedan till grund för vilka delar av platsen jag valde att undersöka vidare i platsanalysen.

De mer generella strategierna, utformade efter teorin och referensprojekten, är formade efter platsanalysen till mer specifika strategier utifrån platsens specifika parametrar. Med hjälp av denna strategi kom jag sedan att utforma olika skissförslag och vidare ett mer genomarbetat gestaltungsförslag för en transformering av den byggda miljön på platsen.

1.4. Avgränsning

Jag har valt att undersöka hur gården, dess omgivande gemensamma förrådsytor och de gemensamma tvättstugorna, skulle kunna fungera som en del av en hållbar miljö. Jag har valt bostadsgården, dess omkringliggande utrymmen och tvättstugorna eftersom de är tillgängliga för alla boende och har en outnyttjad potential, som jag observerat under tiden jag bott här. För att avgränsa mig inom resiliens teorin har jag valt att titta på betingelser jag kopplar till trygghet och användning, vilka är några av huvudegenskaperna i ett resilient system: mångfald, öppenhet och förvaltning.

1.5. Läsanvisning

Rapporten har följande upplägg. I det första kapitlet beskriver jag problemet på platsen och bakgrunden till mitt arbete. Här beskrivs syftet med mitt examensarbete och hur jag kommer att arbeta med projektet.

I kapitel två presenteras kort de teorier som utgjort basen för mitt teoretiska arbete. Avslutningsvis beskriver jag vilka delar av teorierna jag valt att basera mitt gestaltungsarbete på.

I tredje kapitlet presenterar jag de referensmiljöer jag valt att studera för att hitta mer konkreta sätt att arbeta med de aspekter som teorin behandlar.

I det fjärde kapitlet diskuterar jag de olika teorierna och referensmiljöerna för att komma fram till en generell strategi för gestaltungsprojekt av byggd miljö.

I kapitel fem presenterar jag platsen och de åsikter och kommentarer som uppdragats i intervjuer och samtal med aktörer på platsen. Jag gör en platsanalys utifrån vad boende, förvaltare och butikspersonal berättar om platsen och vad jag iakttagit angående dess användning och funktion.

I kapitel sex diskuterar jag vilka delar av den generella strategin jag använder mig av i arbetet med den specifika platsen kvarteret Fanbäraren.

Med hjälp av strategierna för platsen presenterar jag sedan i sjunde kapitlet hur det format, i ett första steg skisser för platsen och senare ett mer detaljerat utförande, gestaltungsförslaget för kvarterets gemensamma gårdsmiljö.

Avslutningsvis reflekterar jag kring mitt arbete i en diskussion och slutsats.

2. TEORI

Med intresse för aspekter som underlättar användandet och förvaltandet av en miljö över lång tid, fick jag upp ögonen för resiliens teorin. Denna teori utvecklad av ekologer tar bland andra upp vikten av tillit och sociala nätverk i ett resilient system. Mitt initiala mål var att endast arbeta med resiliens teori som teoretisk utgångspunkt. Jag ville titta närmare på hur de arbetar med tillit, sociala nätverk, mångfald, öppenhet och förvaltning som de nämner som huvudegenskaper för ett resilient system (Walker & Salt, 2012). Då samarbetet med forskningsgruppen runt Inobi avslutades och då jag inte var helt övertygad av resiliens teorins relevans för mitt arbete, valde jag att även undersöka närmare andra teorier som jag associerat till resiliens teorin under tiden jag studerat den. Jag ville hitta mer konkreta exempel på hur man i byggd miljö kan arbeta med aspekter som tagits upp i resiliens teorin och därför tittade jag närmare på följande arkitekter, teorier och metoder:

- Den franska arkitekten Patrick Bouchain. Han arbetar både med fysiska projekt och med skrivna publikationer. Då han har stort fokus på hur man får människor delaktiga i ett projekt och hur man kan arbeta tillsammans med de framtida användarna, kopplar jag honom till många aspekter som resiliens teorin också tar upp (Bouchain et al, 2009)

- Skriften "Det lilla grannskapet" är den främsta källan för trygghetsbegreppet. Forskningen som ligger till grund för den är utförd av sociologen, Sören Olsson, Gerd Cruse Sonden, arkitekt och Margareta Ohlander, etnolog (Olsson et al, 1997).

- För att säkerställa en användning av de gemensamma ytorna valde jag även att titta närmare på place-making teorin, utvecklad av antropologer. De presenterar en arbetsmetod för vad man bör tänka på vid utformningen av mer eller mindre offentliga platser.

De olika slags källorna, allt från arkitekter, sociologer, antropologer och ekologer ger mig en bredd på teorin jag använder. Detta hoppas jag kan ge mig strategier som är mångfasetterad och därmed kan omfatta flera delar som avgör en miljösocial liv och trygghet. En strategi användbar både i planeringsstadier, gestaltungsarbete, byggprocess och slutligen i användandet och i förvaltningen.

2.1 TRYGGHET

“En stad för alla som är trygg, trivsamt och vacker (...)” (Bokalders & Block, 2009, s.400) är en av sex punkter som bör uppnås för en socialt hållbar stad. I en artikel om hur vi kan teoretisera och praktisera social hållbarhet beskriver också Magnus Boström hur vi bör ha detta som mål i utförandet av byggd miljö. Han beskriver vikten av trygghet, ekonomisk som miljömässig, på ett konkret plan. Andra aspekter som att vara respekterad av sin omgivning och känsla av tillhörighet till en grupp, är mål inom social hållbarhet och i arbetet för detta, underlättar om trygghet finns (Boström, 2012).

Inom resiliens teorin är trygghet också ett resultat och en viktig del för att ett system skall kunna fungera i ett långtidsperspektiv (Walker & Salt, 2012). Därför tror jag att social hållbarhet och resiliens kompletterar varandra i arbetet med att öka trygghet i byggd miljö och att de tillsammans utgör en bra start i arbetet att skapa ett mer hållbart sätt att leva.

Den forskningen som presenteras i rapporten “Det lilla grannskapet” visar på att boende i flerbostadshus värdesätter trygghet, säkerhet och att ha kontroll över sin närliggande utemiljö. Trygghet är för dem att kunna släppa ut sina barn att leka och att man tillsammans i huset värnar om något gemensamt, exempelvis en innergård. Olsson et al argumenterar också för hur trygghet beror mycket på gården eller de gemensamma ytornas utformning och främst hur den avgränsas till det offentliga av exempelvis hus, portar, murar och lås (Olsson et al, 1997).

En resilient miljö behöver människor som lever i det, har kunskap om det, underhåller det och kan förändra något vid behov (Walker och Salt 2012). Det är underförstått att det krävs en miljö som kan väcka ett sådant engagemang och viljan att involvera sig, både från förvaltare och boende.

2.1.1. När känner vi oss trygga?

Den fysiska utformningen - skala, avgränsning, överblickbarhet med mera - har stor inverkan på vår upplevelse av trygghet. Om grannarna också känner varandra, har kontakter och hjälper varandra, känner de flesta sig tryggare. (Olsson et al, 1997).

Möjligheten att kunna påverka sin omgivning, vara en del av en demokrati på

flera nivåer, ända ner till kvartersnivå, ökar också känslan av trygghet i den. Människor som förstår hur beslutsprocesser påverkar dem, har möjlighet att delta och se hur handlingar påverkar andra delar av systemet tack vare en öppenhet och transparens. Detta bidrar till social hållbarhet. Det underlättas också om det finns en förståelse för hur vår hemmiljö fungerar och hänger ihop. Vilket i sig även är viktigt för trygghet och trivsel och för att vi ska veta hur vi kan delta och påverka vår närmiljö. (Bokalders & Block, 2009).

Förutsatt att det finns en ömsesidig respekt och tolerans hos människor är kulturell mångfald och olika traditioner på en plats, representerad av de boende och deras olika levnadssätt, också något positivt (Bokalders & Block, 2009; Boström, 2012). Dock visar annan forskningen att i de fall då de boende i ett flerbostadshus har liknande social situation och liknande intressen, underlättas den sociala interaktionen (Olsson et al, 1997).

Sociologen Jane Jacobs argumenterar för att trygga platser har "ögon" som övervakar på ett positivt sätt. Det är trygghetsskapande att ha personer som känner till platsen och de människor som brukar vara där. Därmed kan iaktta onormala beteenden eller situationer som kan vara hotfulla, och ingripa (Jacobs, 2005).

Överblick över gemensamma utrymmen och publika rum underlättar också för att se vilka som är våra grannar, viktigt enligt Olsson et al. Därför bör man minimera gemensamma utrymmen med dålig insyn. Dålig insyn ökar även risken för skapandet av tillhåll och gömställen för våldsverkare (Bokalders & Block, 2009). Överblickbarhet kan bland annat handla om att dela in stora områden i väl avgränsade områden och att det finns fönster åt de håll man behöver överblicka (Olsson et al, 1997). Förutsatt att vi kan se varandra när vi håller till i de gemensamma ytor ökar även möjligheterna för möten mellan människor.

Sammanfattningsvis kan trygghet i byggd miljö uppnås genom huvudsakligen två saker:

1. Överblick av rum och ytor liksom inblick och utblick vilket bidrar till ögon på platsen och mänsklig närvaro, vilket ökar känslan av trygghet.

2. Mötesplatser. Människor behöver mötas och skapa ett socialt liv som ökar tryggheten och skapar förutsättningar för en resilient miljö.

2.1.2. Weak-ties

I artikeln « The Strength of Weak Ties » från 1973 beskriver sociologen Mark Granovetter vikten av det som på engelska kallas « weak ties ». Det är inte nära eller intima kontakter utan relationer med människor man på svenska skulle kalla bekanta (Granovetter, 1973).

Weak ties skapar kopplingar mellan olika sociala sammanhang och grupper av människor i samhället. Detta gör att information och kunskap kan överbrygga gränser mellan annars isolerade sociala grupper i samhället. Som Sören Olsson pekar ut i artikeln Samspel och Möten, publicerad som en del av Göteborgs stads strategi för stadsutveckling och social hållbarhet S2020, brukar weak ties

*« (...) ofta vara förutsättningar för att människor ska kunna organisera sig utanför den närmaste kretsen och utifrån intressen eller problem agera tillsammans. Förmågan att lösa problemet är alltså ofta beroende av de kontakter som finns. »
(Olsson, 2013, sid 1)*

I en miljö som är trygg och som vill främja socialt liv, självförvaltning och egna initiativ från de boende är weak ties en viktig del av en social fungerande miljö.

2.2. RESILIENSTEORI

2.2.1. Definition

Resiliens handlar om hur samhälls-ekologiska system¹, det vill säga ett system som är beroende av både sociala resurser (människor, kultur m.m.) och ekologiska (växter, djur, väder m.m.) (Berkes et al, 2001). Alla delar och individer bidrar till att systemet fungerar och klarar av yttre och inre påfrestningar genom att vara självorganiserande, flexibla, kunna visualisera kopplingar mellan olika delar, ge respons med mera. Allt för att ge aktörer inom systemet bästa förmåga att klara sig ur en kris eller förändras vid behov. En viktig aspekt inom resiliens-teorin är att inga system är slutna. Ett mänskligt system kan till exempel inte överleva eller skiljas från ett ekologiskt system (Walker & Salt, 2012, Folke et al 2002). Kort beskrivet är resiliens ett systems förmåga att klara förändringar men fortfarande i stort behålla samma funktion som tidigare (Simonsen, 2008).

2.2.2. Social resiliens och socialt kapital

Social resiliens beskriver samhällets förmåga att hantera förändringar av och kunna vidare utvecklas utan att; välfärd, valfrihet och flexibilitet inför framtiden minskas. Det kan exempelvis handla om återhämtning efter en naturkatastrof, miljöförändringar eller sociala, politiska och ekonomiska oroligheter (Myndigheten för Samhällskydd och Beredskap, 2013).

Inom resiliens-teorin beskrivs även vikten av socialt kapital, vilket refererar till mänskliga relationer och de normer och den trygghet dessa relationer skapar. Detta underlättar samarbete och samordning till kollektivets fördel (Simonsen, 2007).

2.2.3. En metod från resiliens-teorin

Ekologerna Brian Walker och Davis Salt som står bakom boken “Resilience practice” i vilken de beskriver hur man i praktiken kan skapa och bevara resilienta ekologiska system. De delar in deras metod för resiliens i tre steg: beskriva systemet, utvärdera dess resiliens och förvalta resiliensen (Walker & Salt, 2012).

Att beskriva systemet innebär att förstå hur allt är sammankopplat, se vilka olika skalor som påverkar varandra och var länkarna mellan dem finns. Vilka är aktörerna? Vad eller vem påverkar beslut och lagar? För att utvärdera re-

¹ Den svenska översättningen av social-ecological systems (Jonas Thorwall, 2013-10-07)

siliensen i ett system kan man fråga sig vilka värden och problem som finns på platsen och mot vad systemet klarar att stå emot idag? Drivande faktorer och trender som tidigare varit viktiga i systemet är också av värde för att utvärdera dess resiliens. Till slut måste förutsättningar ges för att systemet skall kunna förvalta den resiliens som byggts upp. Detta görs genom att praktiskt låta aktörer ta del av förvaltning och därmed öka sin kunskap om hur något fungerar. Att bygga kunskap och förståelse av ett system är viktigt för att det skall kunna vara adaptativt och öppet för nödvändig förändring som till exempel olika sätt att styra, möjliga finansieringsmöjligheter eller annan förändring (Walker & Salt, 2012).

2.2.4. Generell och specifik resiliens

Olika källor som behandlar resiliensteori beskriver alla liknande karaktärsdrag som definierar ett generellt resilient system. Walker och Salt hävdar att mångfald, öppenhet, stora reserver av ”kapital”, tydliga återkopplingar, modularitet², ledarskap, sociala nätverk och tillit (socialt kapital) är de mest betydande. I ”The Transition Handbook” beskrivs de tre huvudkomponenterna i ett resilient system som mångfald, modularitet och återkoppling (Hopkins, 2009). I USA har arkitekter, stadsplanerare, landskapsarkitekter, formgivare och ingenjörer gått samman och arbetat fram planerings- och designprinciper för att öka samhällets och städers resiliens. De tar upp flexibilitet, överflöd och reservkapital, mångfald, frikoppling, decentralisering och miljöintegration som de viktigaste egenskaperna för en resilient stadsplanering. (resilientcity.org, 2013)

Specifik resiliens innebär att systemet har byggt upp resiliens mot ett specifikt hot i en viss skala och i en viss del av systemet. Frågan vad som är resilient mot vad blir viktig och skiljer sig från den tidigare nämnda generella resiliensen (Walker & Salt, 2012). Ett exempel på specifik resiliens är ett transportsystem som är resilient mot väderkatastrofer genom att inte vara beroende av endast ett transportsätt. Bågot vi märkte brist av när vulkanutbrottet på Island fick stor inverkan på det internationella transportsystemet. I dagens samhälle har vi liten beredskap och små möjligheter att förändra strukturer när nya behov uppstår. Resiliensteorin argumenterar och ger vissa råd för att förändra detta.

2.2.6. Självförvaltning

För att förstå ett system krävs att vi kan se hur något fungerar. För att aktörer ska ha möjlighet att ta hand om det måste vi kunna se och förstå när något behöver förändras eller underhållas. När vi självförvaltar till exempel en plats ökar kunskapen om det, vilket gör att självförvaltarnas kunskap ökar hur platsen fungerar. Detta i sin tur ökar förmågan att kunna avgöra när och vad som behöver förändras på platsen för att fortsätta fungera i en krissituation, till exempel. Att involvera de som använder en miljö i förvaltning är en nyckelaspekt för att skapa resilienta miljöer. Dett avad gäller underhåll men också hur människor kan förändra miljön utifrån nya behov. (Walker & Salt, 2012).

2 Exempel på modularitet enligt källan är: ett flöde som alltid måste ta samma väg från punkt A-B är inte modulärt, däremot om flödet har flera alternativa vägar är det det.

2.2.7. Förmågan att förändras (Transformerbarhet)

I ett resilient system måste man ständigt arbeta med förmågan att förändras och inte endast göra tillfälliga hjälpinsatser vid problem i systemet. För även om det stabila stadiet är hållbart under en viss tid, kan dess robusthet bli ett hinder för förändring över tid. Förmågan att förändras stärker ett system, då det förbättrar dess förmåga att omformas efter nya förutsättningar och att utvecklas efter omgivningens villkor (Walker & Salt, 2012).

För att ett system ska kunna bygga upp ett stort ”förändringskapital” och kunna förändras, bör det ha tre viktiga funktioner/egenskaper:

1. Förmågan att snabbt och effektivt ge respons på rätt ställen och på rätt sätt.
2. Ett stort lager av reserver av de resurser systemet behöver så att det får ett stort driftsäkert utrymme.
3. Vara öppet för nya förutsättningar.

Liksom specifik resiliens är sammankopplad med generell resiliens krävs det att systemet tillåter förändring för att kunna utvecklas (Walker & Salt, 2012).

2.2.8 Vad jag tar med mig från resiliensteorin

Bland de nycklegenskaper som Walker och Salt beskriver för generell resiliens finns flera aspekter som kan appliceras på byggd miljö, bland annat öppenhet, mångfald, att inneha reserver och att ge respons från systemets status. Frågan är om dessa egenskaper i byggd miljö har samma effekt på ett system som mångfald av arter till exempel har i ett ekosystem. Skulle vi kunna omsätta det till mångfald av funktioner på en plats? Skulle det öka den potentiella användningen och skapa en ökad närvaro av människor?

Resiliensteorin tar upp både mångfald, modularitet och öppenhet vilket är egenskaper som relativt lätt kan tillskrivas byggd miljö. Inom arkitektur kallas dessa egenskaper oftast flexibilitet, och när det kommer till program användarvänlighet. Flexibilitet är något arkitekter är vana att applicera på sitt arbete i utformningen av byggnader. Jag tycker resiliensteorin är intressant att arbeta med när det gäller flexibilitet då argumenten för hur och varför något ska vara flexibelt är mångfasetterat och kan appliceras i flera olika skalor, tider och sätt. Flexibilitet blir till exempel ett medel för långsiktighet och självorganisation och kan även stödja andra viktiga aspekter såsom mångfald, öppenhet och tillit och en plats som kan förändras efter dess användares önskemål.

Resiliensteorin ger mig också ett tydligt ramverk att utveckla en metod för hur man närmar sig en plats och dess aktörer. Med utgångspunkt i aktörerna, hur platsen fungerar, vad som påverkar den etc. kan man skapa riktlinjer för utförandet av en platsanalys och utformandet av åtgärder för en plats. Alla aktörer på platsen ska få möjligheten att berätta om platsen. De är den bästa källan till kunskap om platsen och deras åsikter är viktiga för planerare, förvaltare och andra framtida användare. Resiliensteorin understryker att alla aspekter i ett system bör förstås och undersökas vilket kräver tvärvetenskaplig kompetens.

Sammanfattningsvis ser jag resiliensteorin som en teori som beskriver varför

man bör skapa delaktighet, demokratiska processer och en organisation som kan fungera under lång tid utan expertkompetens utifrån. Det är viktigt att man har som målsättning att de som använder miljön, själva blir de som känner till platsen bäst och som har befogenheter att göra det mesta utav den. Resiliensteorin presenterar en metod som till vissa delar kan appliceras på byggd miljö.

Det jag tar med mig från resiliensteorin är således vikten av en helhetssyn när man analyserar en plats, det långa tidsperspektivet, vilket innebär att systemet kan fungera på olika sätt och därmed förändras över tid. Man skulle kanske kunna sammanfatta det med att säga att man gör en ofärdig arkitektur. Som en plats som kan utvecklas över längre tid och förhoppnings med mer eftertanke. Efter att ha sett effekten av en åtgärd ser man vad som behövs på den nya platsen och så vidare. Med utgångspunkt i resiliensteorin vill jag framför allt se hur jag i byggd miljö kan arbeta med aspekterna mångfald, öppenhet och förvaltning för att hitta en strategi som ökar trygghet och användning.

Ett resilient odlingssystem: Permakultur

Odlingsform som innefattar ett välplanerat matodlingssystem inspirerad av naturens växtsätt och mångfald. Den är präglad av mångfald av arter, fauna och växtsätt för att bli ett slutet kretslopp där träd, buskar, örter, smådjur, vattenansamlingar med mera samverkar och drar fördel av varandra (wikipedia.org, 131014)

Ett icke-resilient odlingssystem: Monokultur

Odling beroende av till exempel fossila bränslen, maskiner och konstbevattning. Den är präglad av monokultur och genom sitt ensidiga näringsupptag utarmar jorden.

2.3. PLACE-MAKING

Under 1970-talet i New York arbetade en grupp antropologer under ledning av William H. Whyte med undersökningar av offentliga platser. De ville undersöka huruvida det fanns några faktorer som avgjorde om en offentlig plats användes eller inte. De kunde konstatera att gemensamt för alla väl använda platser var att där fanns sol, möjligheter att sitta, nära till liv och rörelse samt utbud av mat. (Whyte, 1979)

I en artikel i tidskriften "Frame" beskriver Fred Kent, en av antropologerna som deltog i arbetet, hur de utvecklat verktyg för att öka användningen av en plats. De har tagit fram tumregler för att undvika en form för formens skull och istället skapa en form som främjar användning. En utgångspunkt är till exempel att en plats bör erbjuda minst 10 olika aktiviteter för att fungera väl. Nedan följer en checklista för de aspekter som är viktiga vid utformningen av en plats och vid utvärdering av en plats enligt place-making teorin (Szita, 2012).

TILLGÄNGLIGHET

Är det lätt att ta sig till platsen?

Kan man komma dit med olika transportmedel?

AKTIVITETER

Hur många olika aktiviteter tar plats här?

Finns det människor i olika åldrar?

KOMFORT

Inger platsen ett gott första intryck?

Finns det sittplatser i skugga så väl som i sol?

GEMENSKAP

Träffas vänner här?

Känner människor igen varandra, vid namn?

*Tar människor ögonkontakt med varandra?" (Szita, 2012 ss.117, författarens egna
översättning)*

“EGENSKAPER SOM FÖRBÄTTRAR EN PLATS

Kollektivt driven

Visionär

Funktion före form

Adaptiv

Inkluderande

EGENSKAPER SOM FÖRSÄMRAR EN PLATS

Top-down skapad

Att design i sig är viktig

Privat” (Szita, 2012, ss.118, författarens egna översättning)

2.4. "Det lilla grannskapet"

av: S. Olsson, G. Cruse Sondén och M. Ohlander

En av målsättningarna med denna studie var att undersöka vad människor tycker är viktigast i ett grannskapet (Olsson et al, 1997). Författarna sociologen Sören Olsson, arkitekten Gerd Cruse Sondén och etnologen Marianne Ohlander kom fram till att grannar och relationen till grannarna – uppfattas som mycket viktigt.

Det är också känt från annan forskning att störningar och grannkonflikter har stor betydelse både för trivsel och för benägenheten att byta bostad. I miljonprogrammets problemområden har störningar, dålig trygghet i bostadsområdet och missnöje med grannarna varit de främsta anledningarna till att folk flyttar. (Olsson et al, 1997)

Många boende pratar om en tydlig åtskillnad mellan det egna privatlivet och grannskapet där ytterdörren är en tydlig gräns som något positivt.

Återkommande önskemål är:

1. Viktigt att veta vilka som bor i huset. Vara känd.
2. Kunna röra sig i en trivsamt social miljö där man möter andra människor som accepterar en och bemöter en positivt.
3. Man är beredd att hjälpa sina grannar och vill ha möjligheten att själv få hjälp.
4. Bra om man tillsammans kan lösa problem som uppstår i grannskapet och har kontroll över vad som händer i närmiljön.

GENERELLT BRA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT ETT GRANSKAP SKA FUNGERA (SOCIALT OCH PRAKTISKT):

- + estetiska kvalitéer
- + viss förvaltning sköts av de boende själva
- + mångfald
- + viss liknande livssituation och intressen underlättar social interaktion
- + delaktighet
- + en neutral plats där alla kan mötas / se vilka som är grannar

FAKTORER SOM MOTVERKAR ETT FUNGERANDE GRANSKAP:

- rationellt boende
- inga platser att mötas / se vilka som är grannar
- hög omflyttning i kvarteret

Forskningen i “Det lilla grannskapet” tar upp landshövdingehuset som ett gott exempel. Landshövdingehuset har goda förutsättningar att fungera väl socialt och praktiskt i jämförelse med andra mer rationella boende där någon gemenskap eller trygghet inte infinner sig.

2.5. PATRICK BOUCHAIN och Construire Architectes

Likt place-making idéerna och resiliensteorin är mångfald och öppenhet nyckelord i Patrick Bouchains arbete. Som om han var inspirerad av resiliensteorin (det är ju inte omöjligt) beskriver han vikten av en process där alla som berörs av ett projekt, är delaktiga från idé till färdigställande och förvaltning. (Bouchain, 2006)

Patrick Bouchain, arkitekt och scenograf, är en av grundarna till Construire architectes i Paris. Han är sedan 1986 verksam på detta kontor där arkitekter, konstnärer, scenografer, urbanister och regissörer arbetar. Kontoret arbetar både med byggprojekt, utställningar och utgivandet av böcker med fokus på process och hur man låter projekt vara öppna för allas påverkan (construire.cc, 2013).

Vad som skiljer Bouchain från många samtida arkitekter är hans ansvarskänsla och förståelse för de framtida brukarna, vilket manifesterar sig i processen han skapar kring projekten. Detta gör han för att uppnå en, vad han kallar, normlös och förnuftig arkitektur. Han menar att det bara är en sådan som ger människor möjlighet att tolka och bygga vidare på en miljö. Han poängterar också vikten av att låta människor få lämna spår av sina känslor vilket laddar arkitekturen med känsla och tyngd. Patrick Bouchain beskriver väl hur han arbetar tillsammans med sitt kontor under byggprocessen. Han jämför en regissörs betydelse att närvara vid en filminspelning med en arkitekts närvaro på ett bygge (Bouchain, 2006).

Patrick Bouchain föreslår att man låter metoden formas efter följande regler:

- “-Skriva in sig i kontexten*
- Lära sig reglerna*
- Inte agera men transformera*
- Göra så mycket som möjligt med så lite som möjligt*
- Träna alla*
- Tolk*
- Ge tid*
- Överföra kunskap*
- Aldrig upprepa sig och*
- Hellre indikera än att diktera”* (Bouchain, 2006, sid 10, författarens egna
översättning).

Han understryker sin ödmjuka inställning till arkitektur och en plats i sin senaste

publicering genom att säga:

“Förstärk hellre än reparera, reparera hellre än restaurera, restaurera hellre än gör om, gör om hellre än utsmycka” (Bouchain et al, 2012, sid. 43, författarens egna översättning)

I projektet “Construire ensemble - le grand ensemble”³ beskrivs en planeringsmetod för flera projekt med ett tydligt socialt engagemang. I projektet “Tillsammans i Boulogne-sur-Mer” användes följande manifest (a.a.):

*“-Möjliggör framtagande av boenden för samhällets mest sårbara och dem utan eget kapital.
-Möjliggör personlig finansiering av boendet genom deltagande i arbetet.
-Involvera kommunfullmäktige för att få igenom politiska beslut.
-Göra byggandet till en kulturell handling.
-Involvera de boende i byggandet och i förvaltningen av hemmiljön.
-Omdefiniera den privata delen av ett hem och samtidigt de offentliga delarna.
-Förbättra genom optimering av mänskliga och materiella resurser.
-Uppdatera normen för att göra den kompatibel med dagens samhälle.
-Se till att många människor och komplicerade livssituationer får ta plats.
-Producera “Hög human kvalitet” och hållbara relationer.”* (a.a, sid. 14, författarens egen översättning)

I centrum står de framtida användarna som tillsammans med dem som bygger och projekterar arbetar framåt utan direktiv uppifrån. Bouchain et al poängterar att ett bra projekt är extremt beroende av en beställning av hög kvalitet vilket endast de framtida användarna kan försäkra (a.a.).

Projektet “Tillsammans i Boulogne sur Mer” som nämnts tidigare innefattade renovering av 60 arbetarbostäder i Boulogne-sur-mer inför vilken Bouchain och hans medarbetare installerade en “permanent arkitekturateljé”. Ateljén drevs huvudsakligen av Sophie, en av arkitekterna. Sophie bodde på platsen i tre år.

*“Ett år för att lära känna invånarna och förstå dem.
Ett år för att planera projektet med dem.
Ett år för att bygga med dem.”* (Bouchain et al, 2010 författarens egna översättning)

Barnen i området blev den främsta länken mellan Sophie och de vuxna. Som ett medel för att skapa intresse för omgivningen, ett spelrum för idéer och för att knyta band, organiserades en workshop där de boende tillsammans med en konstnär och arkitekt skapade en trädgård för barnen.

KORT BESKRIVNING:

Kvarteret består av ett trevåningslandshövdingehus i ett mot gatan slutet kvarter.

Bilder från projektet *Tillsammans i Boulogne sur Mer*

Genom barnen får Sophie kontakt med alla.

Workshop med Kanae Otani, konstnär och arkitekt för att skapa en trädgård för barnen.

Byggskjulet: En naturlig samlingspunkt för boende, snickare, planerare och arkitekter som fungerar som ateljé, experimentverkstad, lärosal...

...konferensrum, café, matsal, festlokal och byggkontor.

2.6. Vad jag tar med mig från teorin

Resiliensteorins beskriver hur alla lager av information är viktiga för att förstå hur delarna i ett system hänger ihop. Detta har ökat min förståelse för att det är av stor vikt att ha kunskap om hur allting är sammankopplat och hur de olika delarna påverkar varandra. Analysen av ett system essentiell för att kunna avgöra vad som är en behövlig instans. Resiliensteorin ger mig en metod för detta men även argument till varför man bör arbeta på detta sätt. Den metod som Walker och Salt beskriver är en analys väl anpassad för ett ekosystem ur en ekologs perspektiv. När det rör ekosystem som är inflyttade i byggd miljö kan man självklart arbeta med liknande metoder för att stödja de aspekter som upprätthåller eller förbättrar människors välmående och livsvillkor. Verktyg som är mer anpassade för att behandla den byggda miljön med människan i centrum, finns dock inte i Walker & Salts resiliensmetod (Walker & Salt, 2012)

Det blev därför intressant att studera andra teorierna med liknande målsättning men som mer konkret har arbetat med byggda strukturer och människor. Kanske finns det ingen teori som behandlar så många delar av en miljö som resiliensteorin gör. Jag tycker ändå att de andra teorierna kompletterar resiliensteorin och varandra och visar exempel på hur vi kan arbeta med resiliensens mål i byggda miljöer och i mitt fall: boendemiljöer.

Place-makingteorin och Patrick Bouchains teori visar båda på metoder för att uppnå egenskaper viktiga för ett resilient system men med verktyg mer igenkännliga för dem som planerar för byggd miljö. Place-making visar till exempel hur man konkret kan arbeta med mångfald i ett offentligt rum och Bouchain understryker hur vi kan lära oss av varandra och involvera alla aktörer på en plats (Bouchain et al, 2006). Författarna bakom forskningsrapporten "Det lilla grannskapet" beskriver också hur vi med organisationen av vår boendemiljö kan uppnå till exempel tillit och deltagande, två av huvudegenskperna hos ett resilient system. De nämner aspekter som överblickbarhet, tydliga gränser och möjligheten att se vilka som är våra grannar som verktyg för en trygg miljö (Bouchain et al, 2006). Allt detta tar jag med mig till skapandet av strategier för mitt gestaltungsarbete.

Sammanfattningsvis ger Bouchain, place-making, och "Det lilla grannskapet" mig till viss del alternativa verktyg till resiliensteorins, men med liknande målsättningar. Teorierna preciserar och ger olika exempel på hur man kan arbeta med mångfald, öppenhet, sociala nätverk, tillit, modularitet, förvaltning och ett lång tidsperspektiv. Ibland användes andra ord än i resiliensteorin, men som åsyftar liknande aspekter. Schemat nedan visar hur de olika teorierna kompletterar varandra och arbetar på olika sätt med till exempel mångfald och öppenhet.

2.7. Kopplingar till resiliensteorin

RESILIENS	PLACE -MAKING	P. BOUCHAIN	“DET LILLA GRANNSKAPET”
1.Mångfald	1 Mångfald av människor och rum	1. Aldrig upprepa sig	1. Mångfald
2.Öppenhet	2. Tillgänglighet	2. Tolka	2. Överblickbarhet
3.Stora reserv- er av kapital	3. Reserver i form av olika aktiviteter, klimat, mm)	3. Göra så mycket som möjligt av så lite som möjligt	3. Alla boende kan delta i förvaltningen
4Tydliga feedbackloopar	4. Transparenta landskap	4. Skriva in sig i kontexten	4. Självförvaltning
5. Modularitet	5. Adaptativ	5. Träna alla	5. Modularitet i användning och förvaltning
6. Ledarskap	6. Kollektiv driven, ej top down skapad	6. Indikera, överföra kunskap, ge tid	6. Eldsjäl
7. Sociala nätverk	7. Skapar mötesplatser, gemensamma rum	7. Byggplatsen som mötesplats, alla är inbjudna	8. Utformning av gemensamma ytor skapar möten. Kontakt genom självförvaltnig.
8. Tillit (Socialt kapital)	8. Inkluderande	8. Överför kunskap, träna alla.	8. ---//---

3. REFERENSMILJÖER

Som komplement till mina teorigrundstudier och för att se konkret hur arkitekter arbetat med aspekter som mångfald, öppenhet och förvaltning har jag valt att titta närmare på följande referensmiljöer:

- *Kustroddaregatan, ett landshövdingehus* i Göteborg. Detta valde jag för att titta närmare på Sören Olsson och hans teorier om att denna typ av kvarter ska vara väl fungerande.

- Jag tittar sedan på ekobyen *Understenshöjden* utanför Stockholm för att förstå hur de organiserat självförvaltning av området.

- Sist tittar jag närmare på hur *Solhusen i Gårdsten* har arbetat med att göra gårdsmiljöerna mer använda och tryggare genom att planera för olika funktioner och därmed olika typer av användning.

Övergripande vill jag se hur dessa referensmiljöer är uppbyggda, vilka förutsättningar som skapats, hur de används och hur de förvaltas.

Samtliga referensmiljöer ligger i Sverige. Det geografiska läget var inte på något vis avgörande i mitt val, men när jag studerat dem närmare tycker jag de kompletterar varandra bra. Som referensobjekt tycker jag också de blir starkare när de präglas av den svenska kulturen och sättet att umgås, interagera och skapa sociala relationer liksom mitt eget hemkvarter.

Kustroddaregatan och Solhusen i Gårdsten har jag främst studerat genom att besöka platsen och prata med boende. Understenshöjden har jag studerat i litteratur och intervju material.

3.1. LANDSHÖVDINGEHUS

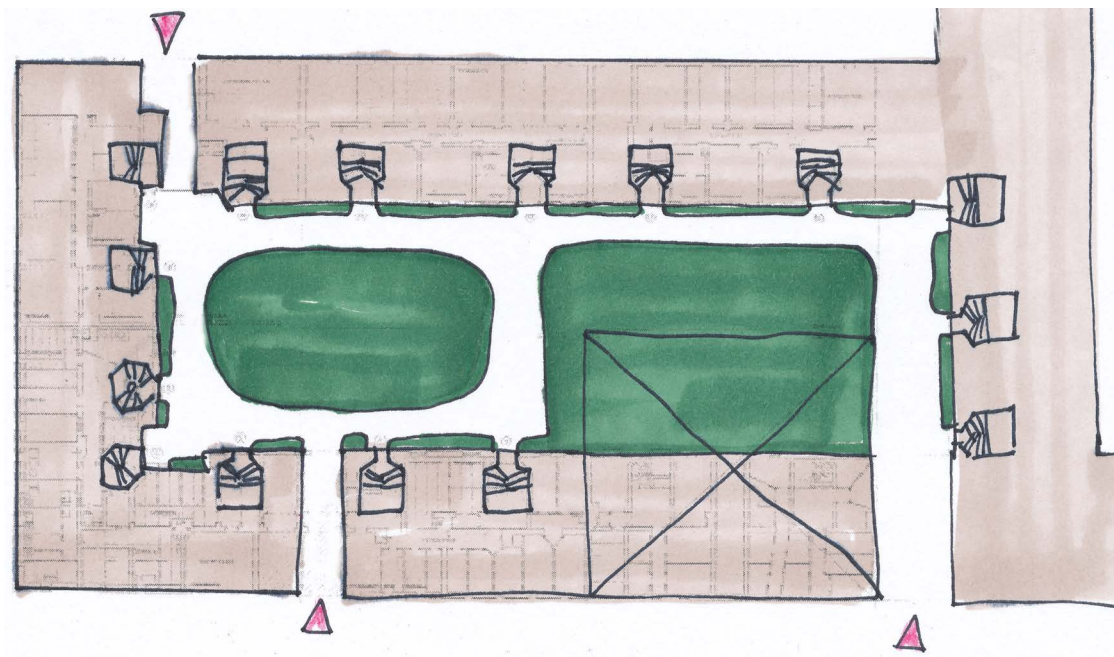
Kustroddaregatan 40-44, Göteborg

Byggår 1917

Arkitekt: Allan Berglund

Antal lägenheter: 84 st

Runt gården, som är 15x50m finns 16 trapphus med 6 lägenheter i varje uppgång. De flesta lägenheter har ett rum och kök och ingen balkong. Rabatterna på gården sköts av de boende på frivillig basis och Familjebostäder som är hyresvärd, står för kostnaderna. I en lokal på gården finns en gratisbutik som också drivs ideellt av en av de boende. Gratisbutiken är öppen en dag i veckan och då kan de boende lämna saker de inte längre vill ha eller kostnadsfritt ta något de behöver. Trapphusen utan hiss, gården som alla passerar för att komma hem, gratisbutiken är några av kvarterets naturliga mötesplatser. De relativt små ytorna, i jämförelse med kvarteret Fanbäraren (platsen för mitt arbete), gör att man uppmanas till att hälsa på den man möter eller att man uttrycker på något sätt att man "ser" sin granne.

GÅRDENS KARAKTÄRSDRAG:

- Passage genom gården för att nå trapphusen
- Vissa ytor öppna för flera olika funktioner
- Vissa ytor med bestämd funktion (rabatt, sittplats, sandlåda)
- Passage genom gården för att nå tvättstuga, soprum och gratisbutik.
- Alla entréer till gården är tillgängliga utan portlås
- Inga trapphus har hiss
- Boende utför all trädgårdskötsel (Eldsjäl)
- Olika funktioner i lokaler runt gården
- Goda solförhållanden tack vare låga hus
- Varje trappuppgång har sin egna lilla uteplats framför porten

LÄRDOMAR från PLATSEN

- Exempel på hur olika sorters engagemang fått utrymme på gården.
- Lås verkar inte vara det mest effektiva sättet att stänga ute oönskade gäster.
- Man behöver inte äga för att vara delaktig i sin hemmiljö.
- Mindre skala på passager och gångstråk manar till att hälsa och se varandra i ögonen vilket har positiv effekt på de sociala relationerna.

3.2. UNDERSTENSHÖJDEN

Stockholm

Byggår: 1995

Arkitekt: Bengt Bilén

44 st radhus

KORT BESKRIVNING:

Understenshöjden är en ekoby i en urban kontext i Björkhagen, 3km från centrala Stockholm. Syftet med området var att möjliggöra ett levnadsätt nära naturen men även nära till kollektivtrafik, service, arbete och skola för de boende. Målet var att kunna leva hälsosamt och miljövänligt utan att påfresta jordens naturliga resurser och inte heller producera för mycket avfall. De framtida boende deltog i planerings- och byggprocessen vilket var av lika stor vikt som projektets miljövänliga aspekter.

KARAKTÄRSDRAG för OMRÅDET

- Förvaltingsgrupper bland de boende
- Ansvarsområden för förvaltningsgrupperna alternerar
- Alla har privata hus och tillgång till gemensamma lokaler och ytor som: samlingslokal med kök, snickarbod, lekytor, förråd, lokalt reningsverk m.m.
- Husens placering följer terrängens förutsättningar
- Kollektiv tänkande i organisation och förvaltning

Självförvaltningen är organiserad i flera förvaltningsgrupper som har olika ansvarsområden. De boende turas sedan om att ansvara för de olika delarna vilket ökar kunskapen om boendet i sin helhet.

LÄRDOMAR från PLATSEN

Understenshöjden, som många andra ekobyar, visar upp ett gott exempel på hur självförvaltning kan fungera. Det är också en referens som visar hur man kan blanda det bästa ur två världar på flera nivåer, från landet och staden och från det gemensamma och det privata.

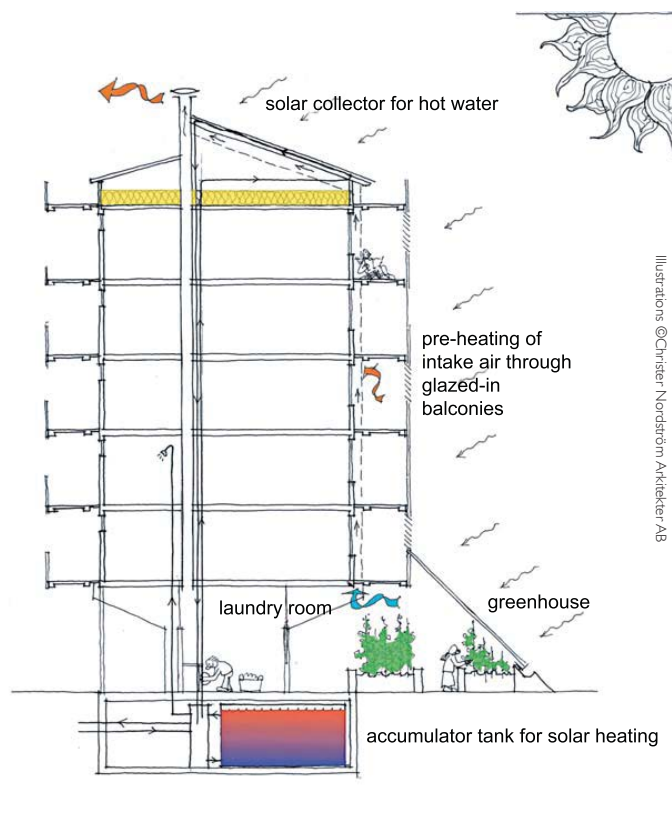
3.3. SOLHUSEN I GÅRDSTEN

Göteborg

Byggår: 1998-2003

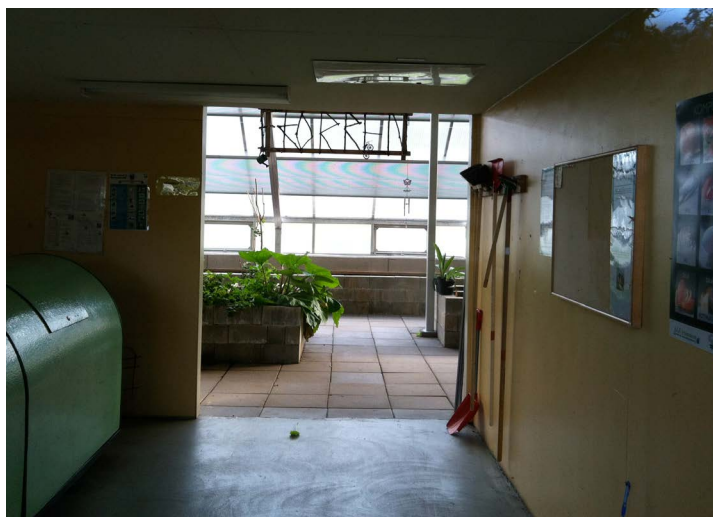
Arkitekt: Christer Nordström

ca 83 st lägenheter/ gård.

KORT BESKRIVNING:

Mellan åren 1998 och 2003 pågick ombyggnaden av kvarter byggda i början av 1970-talet i Gårdsten. De kallades Solhusen på grund av dess nya tekniska lösningar som soluppvärmning, tillägg på fasad, etc. I bottenvåningarna i de högre husen byggdes gemensamma lokaler så som växthus, tvättrum och komposteringsanläggning. På så sätt kunde barn ses över medan föräldrarna tvättade och de boende vistades mer ute på gårdarna. Projektet involverade de boende i planeringsprocessen. Man ville inte öka boendekostnaderna för hyresgästerna och gjorde det istället möjligt för dem att själva påverka sin hyra genom individuell mätning av värme-, el- och vattenförbrukning.

i anslutning
till växthusen:
kompostrum-
met och...

...tvättstugan

LÄRDOMAR FRÅN PLATSEN

- Sammankoppling av funktioner som tvättstuga, växthus och lektyr för att underlätta vardagen, öka trygghet och användning.
- Odling som en mötesplats och plats för kunskapsutbyte.
- Snabb respons för de boendes egna konsumtion av el, vatten och värme. De boende ser effekterna av sin egen konsumtion direkt på sin egen ekonomi.

3.4. Kopplingar till TEORIN

	Kustroddaregatan	Understenshöjden	Solhusen
1.Mångfald	1. Mångfald av mötesplatser och aktiviteter.	1. Mångfald av självförvaltning.	1. Mångfald av program på gården.
2.Öppenhet	2. Öppenhet för initiativ från de boende.	2. Decentraliserad organisation.	2. Öppenhet mellan funktioner.
5. Modularitet	5. Flera sätt att använda gården på.	5. Olika värmesystem och kretslopp.	5. Flera sätt att använda gård och entréplan på.
6. Förvaltning	6. Hyreshus, gårdsföreningar.	6. Kooperativ ägande.	6. Hyreshus.
7. Sociala nätverk	7. Organisation för viss förvaltning och omsorg om platsen.	7. Gemensamhets lokaler, delade verkstäder m.m.	7. Tvättstuga och växthus är mötesplatser.
8. Tillit (Socialt kapital)	8. Lång boendetid, alla möts på gården vid frekvent passage	8. Organisation och självförvaltning knyter band	8. Överblickbarhet

4. Från teori till strategi

Jag vill nu diskutera hur teori och referensexempel visar på hur man kan arbeta med att skapa trygghet och hur dessa teorier kan hjälpa mig att skapa en strategi för kvarteret Fanbärens omvandling. I de fall där miljöerna visat sig vara trygga miljöer har ofta liknande huvudegenskaper från resiliens teorin återkommit, nämligen mångfald, öppenhet (modularitet) och förvaltning. Med bakgrund i detta har jag valt att arbeta med rubrikerna trygghet, mångfald, öppenhet och förvaltning. Förhoppningen är att finna strategier för mitt kommande arbete både inom och efter detta examensarbete.

4.1. Trygghet

Trygghet är en viktig komponent i boendet (Olsson et al, 1997) och är en av förutsättningarna för ett områdes resiliens. Kopplingarna mellan trygghet, användning, socialt liv och resiliens är många och sammanvävda i ett beroendeförhållande. Trygghet kan vara en utgångspunkt, ett uttalat mål, eller en länk till andra aspekter som önskas uppnås. Jag tycker mig se processer där trygghet är en nyckelkomponent i resilienta miljöer och miljöer med rikt socialt liv där människor känner sig trygga.

Jag anser att trygghet är en grundförutsättning för att brukarna ska kunna ha en sådant engagemang för en plats att de vill vara delaktiga. Det är inte helt klart om trygghet är något som föds tack vare deltagande och ett öppet system, eller om det är något som växer fram efter en tids användning. I vilket fall är tryggheten odiskuterbart nödvändig för en fungerande resilient miljö. Vad än det är som kommer först, är jag övertygad om att trygghet skapar en positiv effekt på både resiliens, trygghet och användning.

Om det är för att ge ögon till en plats som Jacobs vill, skapa weak-ties (Granovetter, 1973) som författarna av "Det lilla grannskapet" tar upp eller om det är för att se våra grannar (Olsson et al, 1997), finns det gemensamma aspekter som binder samman förutsättningarna för alla dessa förekommanden. De boende måste ha tillgång till gemensamma ytor där de kan se sina grannar och de måste känna sig sedda och involverade för att kunna knyta band med andra som bor i huset och värna om platsen.

4.2. Mångfald

Byggd miljö bör erbjuda platser som passar människor med olika behov. Miljön bör därför kunna användas på olika sätt. De olika aktiviteterna måste i viss utsträckning kunna pågå samtidigt så att de boende kan mötas och se varandra under tiden något används.

Landshövdingehuset erbjuder mångsidig användning genom att erbjuda generella ytor som till exempel en gräsmatta. Här kan de boende sitta, ligga, leka, äta, grilla med mera. Gräsmattan är också en vanlig miljö som de flesta har erfarenhet av och vet därför vad den kan erbjuda och vad man har lov att göra här. Place-making teorin är mer utförlig i sin beskrivning av sättet mångfald kan behandlas. Grundläggande är att det måste finnas en mängd olika aktiviteter och funktioner för människor i olika åldrar, med olika intressen, sinnesstämningar och från olika bakgrund. Samtidigt måste det finnas olika transportmedel för att ta sig till platsen, olika klimat, rum med mera (Szita, 2012). Detta är något som kan användas både i stadsplaneringsprojekt liksom på mer småskaliga platser, exempelvis ett kvarter. I ett resilient system är mångfald och modularitet viktigt. Systemet blir sårbart om det är beroende av endast en resurs eller ett sätt för att överleva, om det så är ett transportmedel eller en typ av gröda i ett jordbruk. (Walker & Salt, 2012). Flexibilitet i program, finansiering, ledarskap med mera kan vara medel som skapar öppenhet och mångfald.

Flera egenskaper hos landshövdingehuset på Kustroddaregatan skulle kunna vara hämtade från place-making teorin. Exempelvis är det tillgängligt med olika transportmedel samt erbjuder både sol och skugga, olika sittplatser och olika aktiviteter. Tack vare generella ytor och platser med olika klimat. V beskriver. Både place-making och resiliens teorin beskriver vilka goda effekter mångfald har på en plats och varför en mångfald behövs.

Place-making teorin är utformad för ett offentligt stadsrum. På en stor gemensam gård där användarantalet är högt kan sådana principer för utformningen av ett offentligt rum aktuella. Mångfald av aktiviteter, tillgänglighet, komfort, kan liknas vid några av resiliens teorins huvudegenskaper; mångfald, öppenhet, modularitet.

I och med place-making teorins målsättning att öka användandet av en plats andra goda effekter uppnås som ökar känslan av trygghet på en plats. Användningen för bland annat med sig en mänsklig närvaro, något som Jabocs poänterade som viktigt. Användningen ger också ökad möjlighet till möten vilket är grunden för sociala relationer på en plats. När någon använder en gemensam resurs eller yta blir han eller hon även exponerad och mer sedd av sina grannar, (vilket Olsson et al understryker).

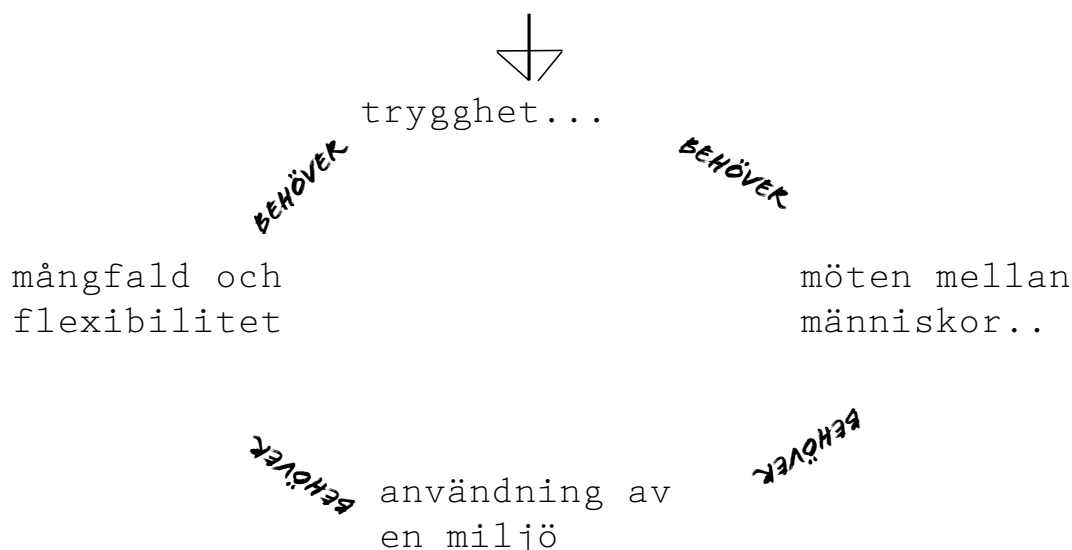
I "Det lilla grannskapet" beskriver Olsson et al hur människor reagerar olika inför

samma omgivning. Jag anser att detta talar för att man bör skapa en mångfald i utformningen och funktionen av en miljö. En mångfald av rum och aktiviteter säkerställer chanserna att människor använder platsen, då olika människor känner sig tilltalade av den.

På kvarteret Fanbärarens bostadsgård kan ökad mångfald därför vara en bra strategi för att skapa förutsättningar för en väl använd, trygg och resilient plats. Ökad mångfald kan säkerställas genom utformningen av olika rum på platsen. Vissa kan vara mer stängda, andra mer öppna, vissa i skugga, andra i sol, vissa aktiviteter kan vara överblickbara och andra mer avskilda och så vidare. Genom skapandet av olika rum ökar även möjligheterna att använda olika delar av gården beroende på årstid och väderförhållanden. Detta ökar användningen av gården generellt då den alltid kan erbjuda en aktivitet.

I kvarteret Fanbäraren som har ungefär 300 boende (ratsit.se, 2013-10-26), får en mötesplats för hela kvarteret nästintill offentlig skala. Det blir omöjligt att känna igen alla som använder platsen och därmed omöjligt att vara igenkänd och känna sig trygg. Under många av samtalen med de boende framgick också att man försökte upprätthålla grannrelationer med de som bodde i samma uppgång. De var de enda man pratade med och var noga med att hälsa på när man stötte på varandra i trapphus eller på gården (Andersson, 2013-08-27)

Att organisera en mötesplats för hela kvarteret skulle därför inte åstadkomma det som forskningsrapporten "Det lilla grannskapet" eftersträvar en mötesplats där de boende kan se vilka som är deras grannar. Istället kommer jag att försöka arbeta med flera mindre mötesplatser, till exempel en vid varje trapphus. Detta utesluter dock inte möjligheten att ha en kompletterande gemensam lokal för hela kvarteret ,men med annat syfte än de mindre.

4.3. Öppenhet

Till resiliensbegreppets nyckelaspekt öppenhet kopplar jag aspekter som flexibilitet, modularitet och anpassningsförmåga. Flexibilitet använder jag när jag pratar om byggd strukturs möjliga omvandling eller utbyggnad. Anpassningsförmåga kallar jag situationer där något kan förändras med små medel och därför användas på ett mer effektivt sätt.

*“we can never foresee use in architecture,
even though that’s what architecture can only do” (Brand, 1997)*

Genom att presentera citatet från Steward Brands ”How Building Learns” poängterade Cleas Caldenby under föreläsningen *Architecture of Necessity* hur man bör sträva efter en flexibel miljö för olika användningsområden. För som Brands beskriver kan vi aldrig förutse hur något kommer att användas och måste därför vara öppna för det oväntade. Med resiliensteorins krav på långtidsperspektiv blir det än svårare att förutse en miljöns användning över lång tid och därför blir både flexibilitet och anpassningsförmågan hos resilienta miljöer av stor vikt.

Mångfald av användningar på en plats gör den flexibel. Om varje komponent i utbudet i sig är flexibelt, ökar mångfalden och dess positiva effekter än mer. En flexibel miljö som är öppen för nya användningar, individer, arter med mera kan säkra en konstant och stark mångfald och bli mer resilient (Walker & Salt, 2012).

Vad gäller bostadsgården i kvarteret Fanbäraren kan jag arbeta med flexibilitet genom val av detaljer och objekt som har flera funktioner och är flytt- demonter- och återvinningsbara. Bouchain pratar ofta om sina flexibla materialval och inom resiliensteorin är detta också viktigt ur ett förvaltningsperspektiv. Trä tillåter till exempel mer för en användare (man kan sätta en spik i väggen om man behöver) än stål och betong. Det är också lättare att förvalta än material som måste bytas ut vid fel eller som kräver expertkompetens.

Anledningen till att bostadsgården i landshövdingehuset används så mycket kan kanske bero på att det inte finns balkonger i lägenheterna. Gården är den närmaste utemiljön för de boende. I Fanbäraren har samtliga lägenheter balkonger, de flesta på 6 kvm. Vid en första anblick, vill jag påstå att borttagning av balkongerna skulle vara en lösning på problemet. Men om vi talar om mångfald kan balkongen ses som ett rum som erbjuder något helt annat än gården. Balkongen, som landskapsarkitekten Bengt Persson säger, har en “upplevelseinriktad användning” medan gården har en “aktivitetsinriktad användning” (Persson et al, 1995).

4.4. Självförvaltning

Självförvaltning är också en sorts användning som påverkar känslan av trygghet positivt. Den ökar kunskapen om en plats och minskar beroendet av expertkompetens. Förvaltningen skapar ett socialt kapital som kan samordna och organisera sig när det behövs, vilket är en grundförutsättning för resiliens (Walker & Salt, 2012).

I och med självförvaltning ökar behovet av en mötesplats, där förvaltare kan träffas, organisera sig och diskutera. I Understenshöjden ingår alla boende i olika förvaltningsgrupper. Dessa har under olika tider ansvar för olika områden, vilket ökar kunskapen om systemet som helhet. Understenshöjden visar exempel på en fungerande självförvaltning av gemensamma ytor och resurser. Visst kräver det ett engagemang och alla kan eller vill inte göra lika mycket. Konflikter är oundvikliga men går oftast att lösa. Men om förståelsen finns om vilka positiva effekter det får för alla, är det svårt att argumentera emot det (Berg et al, 2002).

Understenshöjden, liksom många andra ekobyar, har en gemensamhetslokal, där möten kan äga rum. Kvarteret Fanbäraren är ett konkret exempel på hur avsaknaden av en gemensam lokal hindrar att en gårdsförening startas. Intresset för startandet av en gårdsförening som skulle förvalata gården har rapporterats till bostadsbolaget men då de inte kan erbjuda en möteslokal blir det ingen förening (Gädda, 2013-08-28).

Inom resiliensteorin är självförvaltning en nyckel för att en miljö skall kunna omorganisera sig vid behov och klara sig med de sociala och fysiska resurser man har inom systemet (Walker & Salt, 2012). Landskapsarkitekten Kerstin Torseke Hulthén poängterar i boken "Bra bostadsgårdar - här vill vi bo! att om det finns många svaga band, så kallade weak-ties i ett bostadskvarter ökar de boendes kapacitet att organisera sig kring intressen och att själva lösa problem (Torseke Hulthén, 2000).

Landshövdingehuset på Kustroddaregatan är också ett bra exempel på självförvaltning där de boende ansvarar för rabatter på gården och en gratisbutik. När jag talade med husvärden för Fanbäraren om trapphusstädning som exempel på självförvaltning från de boende, trodde han inte det skulle fungera i vårt kvarter då det var för många boende i varje trapphus. En lösning på detta problem skulle förvisso vara att man delar upp städningen våningsvis. På det sättet möter man inte alla boende i sitt trapphus men skapar åtminstone vissa sociala band med de som bor på samma trapplan.

Sören Olsson och hans medförfattare visar även att chansen ökar för att bostadshuset fungerar väl, både socialt och praktiskt om de boende själva sköter underhåll av till exempel trapphus och gård. Delaktighet, ansvar, identitet och gemenskap är alla resultat av en frivillig självförvaltning (Torseke Hulthén, 2000).

Självförvaltning tydliggör hur det egna beteendet påverkar omgivningen. Självförvaltningen gör också att återkopplingen (Walker & Salt, 2012) blir snabb

i kvarteret. De som bor där ser direkt inverkan av exempelvis nedskräpning och vandalism på gården. Kerstin Torseke Hulthén beskriver ett exempel på en gårdsmiljö som blev betydligt mindre vandaliserad och nedskräpad efter att ungdomar boende på gården sommarjobbat med skötseln av gården (Torseke Hulthén, 2000).

Mångfald är återigen viktigt för att så många som möjligt skall kunna delta i förvaltningen. När Bouchain säger: "träna alla", understryker han vikten av förvaltning med olika kompetens, att bjuda in alla till deltagande och att förmedla kunskap mellan människor, hur mycket eller lite man än kan bidra med.

Många är skeptiska till självförvaltning då man är rädd för konflikter och att människor inte tar ansvar, men som landskapsarkitekten och doktoranden vid Chalmers Pål Castell understryker i sin forskning måste vi lita på människors förmåga att organisera sig (Castell, 2013-01-30).

4.5. Generell strategi för gestaltning

De aspekter jag tar med mig från teorin och referensmiljöerna har jag sammanställt i en lista av riktlinjer som kan hjälpa mig att närma mig platsen. Detta tar jag med mig då jag anser det vara viktigt att tänka på i planeringen, gestaltningen och bygget som har som syfte att stödja en användning och självförvaltning, komponenter för ökad trygghet.

Planering

- Låt alla vara delaktiga. Låta aktörer dela med sig om sin kunskap. (Walker & Salt, 2012)
- En tydlig, öppen och kommunikativ process mellan människor på platsen och arkitekter med flera (Bokalders & Block, 2006).
- "Indikera istället för att diktera" (Bouchain, 2006, sid 10).
- Workshops, förslagsbrevlåda, utskick med mera. Olika former av dialog för att göra så många röster som möjligt hörda.
- Vilken outnyttjad potential finns på platsen?
- Låt planeringen ta tid, (Bouchain, 2006) låt saker sjunka in bland alla aktörer.

Gestaltning

- Tänk på vad aktörerna först och främst lyft fram vid möten. Vad kan jag som arkitekt erbjuda som tillgodoser deras uttalade behov?
- Mångfald av rum, användning, klimat, ljud med mera för att alla ska känna att de har en plats i en gemensam miljö.
- Transparens och öppenhet bör prägla den byggda miljön för att öka överblickbarheten och i förlängningen tryggheten och resiliensen.
- Tydliga avgränsningar, inga "no mans land", vilket är dåligt både ur ett resursperspektiv och för tryggheten.
- Mångfald i tidslager. Ta till vara på så mycket som möjligt från den ursprungliga strukturen (Bouchain, 2006) vilket också är mer hållbart ur ett resursperspektiv.

- Lås och bom är inget som ökar tryggheten (Hultén Thorskén, 2000).
- Mångfald av rum, användningsområden och tillgänglighet. (Szita, 2012)

Bygge

- Låt de framtida användarna, i så stor utsträckning som möjligt, utföra delar av bygget tillsammans med expertkompetens (Bouchain, 2006)
- Hantverkarna bör också få utrymme att påverka sitt arbete genom att kunna ge förslag och känna sig fria att utveckla den del av projektet de arbetar med. (Bouchain, 2006)
- Som i tidigare delar: indikera istället för att diktera (Bouchain, 2006)

Användning

- Minst 10 olika användningar på en plats (Szita, 2012)
- Skapa användning som genererar positiva effekter på ekosystemet, t.ex. torka tvätt ute, odling m.m.)
- Planera för användning av flera funktioner samtidigt eller i följd efter varandra.
- Möjliggör organisation och planering bland de boende genom en möteslokal.
- Erbjud en miljö som inte redan finns i lägenheten.
- Flexibel användning för nya förhållanden och tider.

Förvaltning

- Underlätta för självförvaltning genom lättskötta material och rum.
- Mångfald i sätten att delta i förvaltningen (fysiska, administrativa m.m.)
- Självförvaltning på frivillig basis, systemet fungerar även om man behöver leja bort förvaltningen.
- I de gemensamma delarna får olika intressen utrymme.
- Om många använder de gemensamma ytorna kommer automatiskt en vilja att ta hand om platsen och vara delaktiga i beslut som rör den.

5. PLATSANALYS

I platsanalysen har jag valt att främst titta på aspekter kopplade till hur gårdens används eller aspekter som påverkar atmosfär eller rum och därigenom påverkar känslan av trygghet.

Sammanfattningsvis presenteras följande delar i platsanalysen:

- Introduktion till platsen, med entréplanets utformning idag, foton från platsen och information om upplåtesform och grundläggande information om kvarteret.

- I andra delen beskriver jag hur stadsdelen används, vilka rörelser som finns runt omkring den och vad som karaktäriserar området.

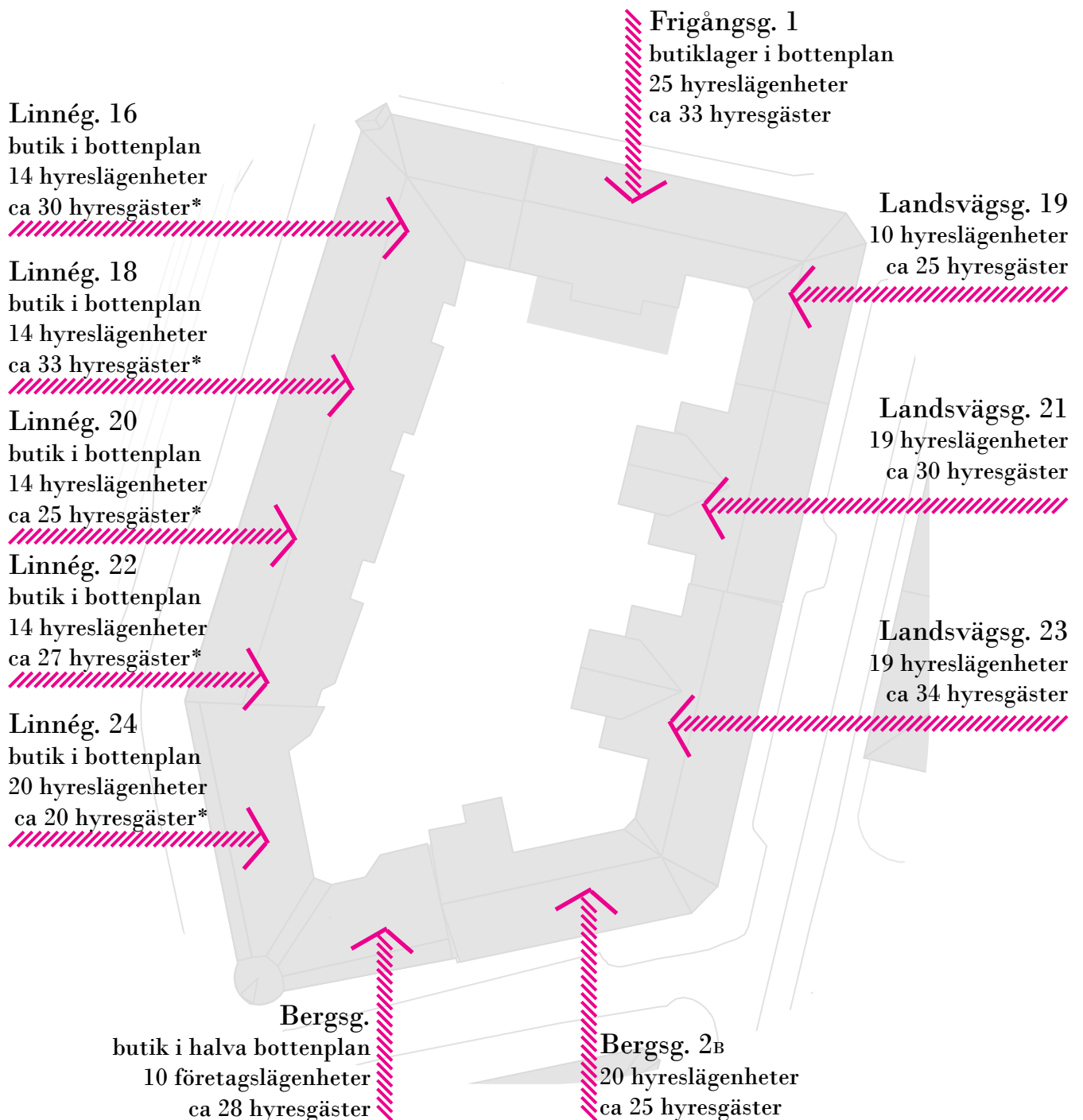
- I tredje delen zoomar jag ner till kvartersnivå och börjar med att presentera en del av de kommentarer som uppdagades under samtal och intervjuer med människor på platsen. Jag fortsätter med att beskriva vilka faktiska förutsättningar gårdsmiljön har, rörelserna på och runt platsen och vad man möts av när man tar sig in i huset.

Slutligen beskriver jag min slutsats och presenterar vad jag väljer att bevara och ta bort samt visar vilken potential som finns på platsen.

5.1. Introduktion till platsen

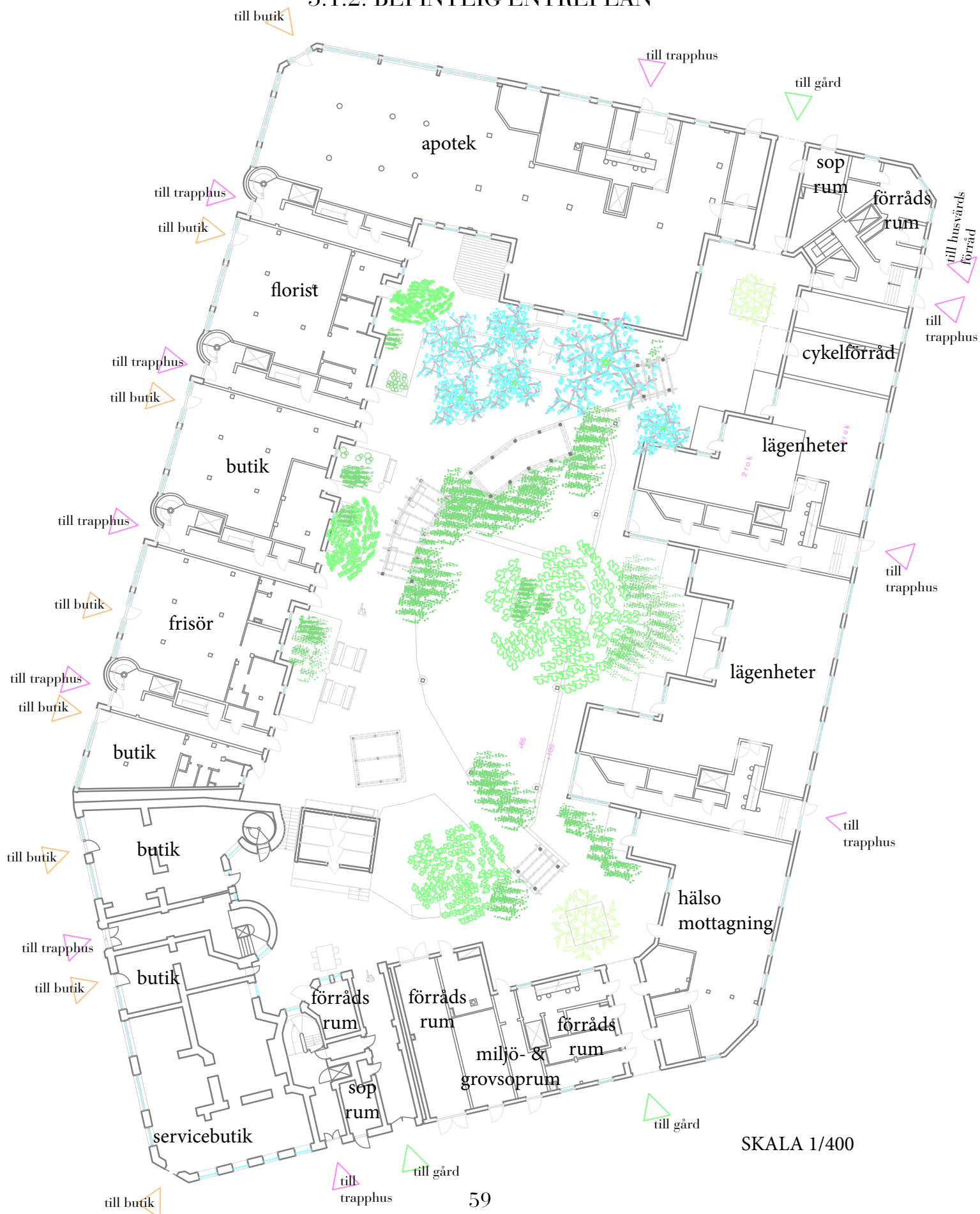
5.1.1 UPPLÅTELSEFORM OCH ANTAL BOENDE

Hyreshus med ca 300 vuxna & ca 50 barn i 256 lägenheter

* exklusive barn (ratsit.se, 2013-10-05)

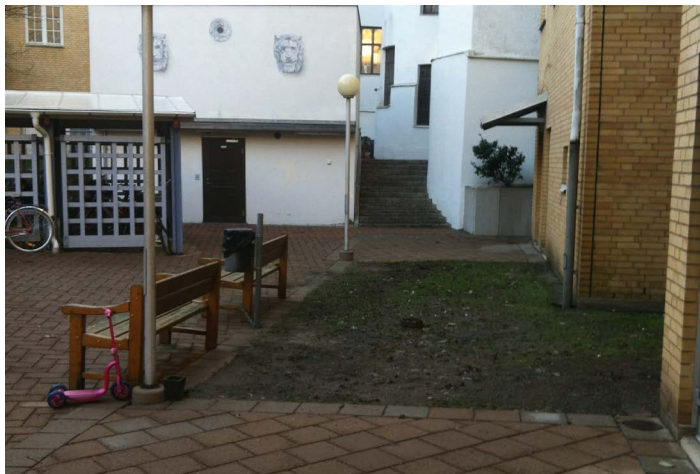
5.1.2. BEFINTLIG ENTRÉPLAN

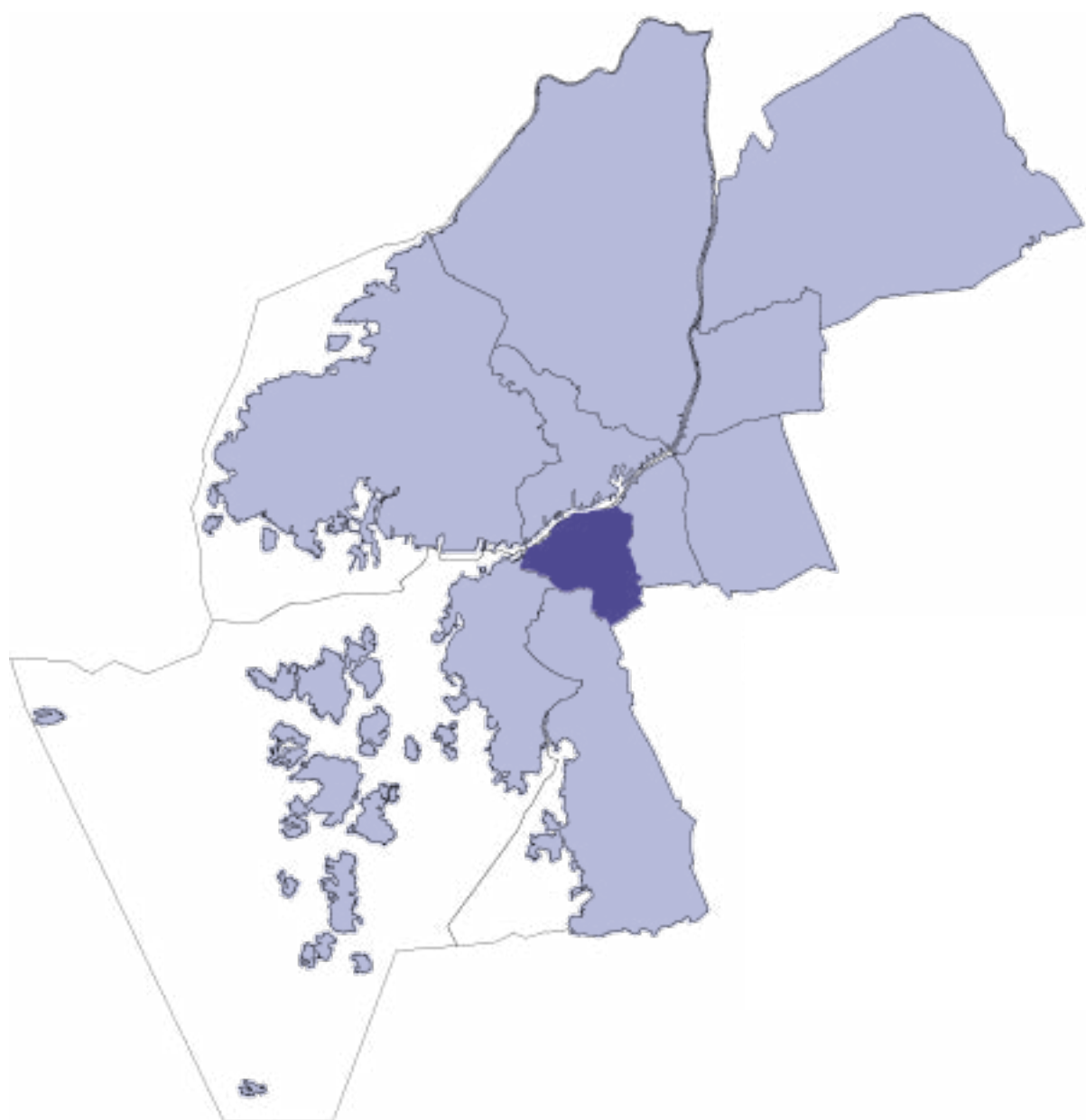
5.1.3. FOTON FRÅN GÅRDEN

5.2. Stadsdelen

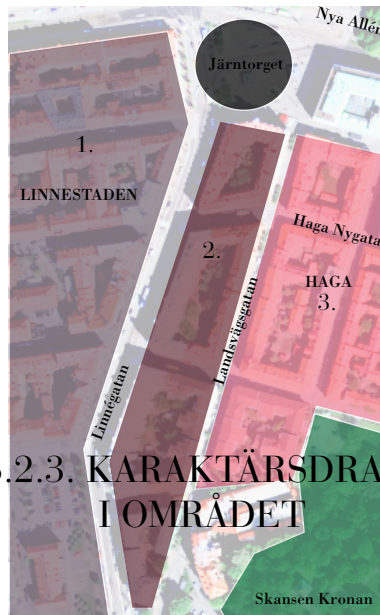
GÖTEBORG

5.2.1 STADSDEL MAJORNA-LINNÉ

5.2.2. SITUATIONSPLAN

5.2.3. KARAKTÄRSDRAG I OMRÅDET

1. LINNÉSTADEN

typ: "stenstad"

- Högre hus (ca 8 vån), de flesta från sekelskiftet.
- Vanliga material: puts, tegel, sten. Mörka och små gårdar, utan grönska.
- Restauranger, barer, butiker, kontor på gatuplan eller en halv trappa ner, i stort sett i alla byggnader. Små näringsidkare, inga butikskedjor.
- Bostäder i alla hus, parkering längs de flesta gator.

2. mellan LINNÉ & HAGA

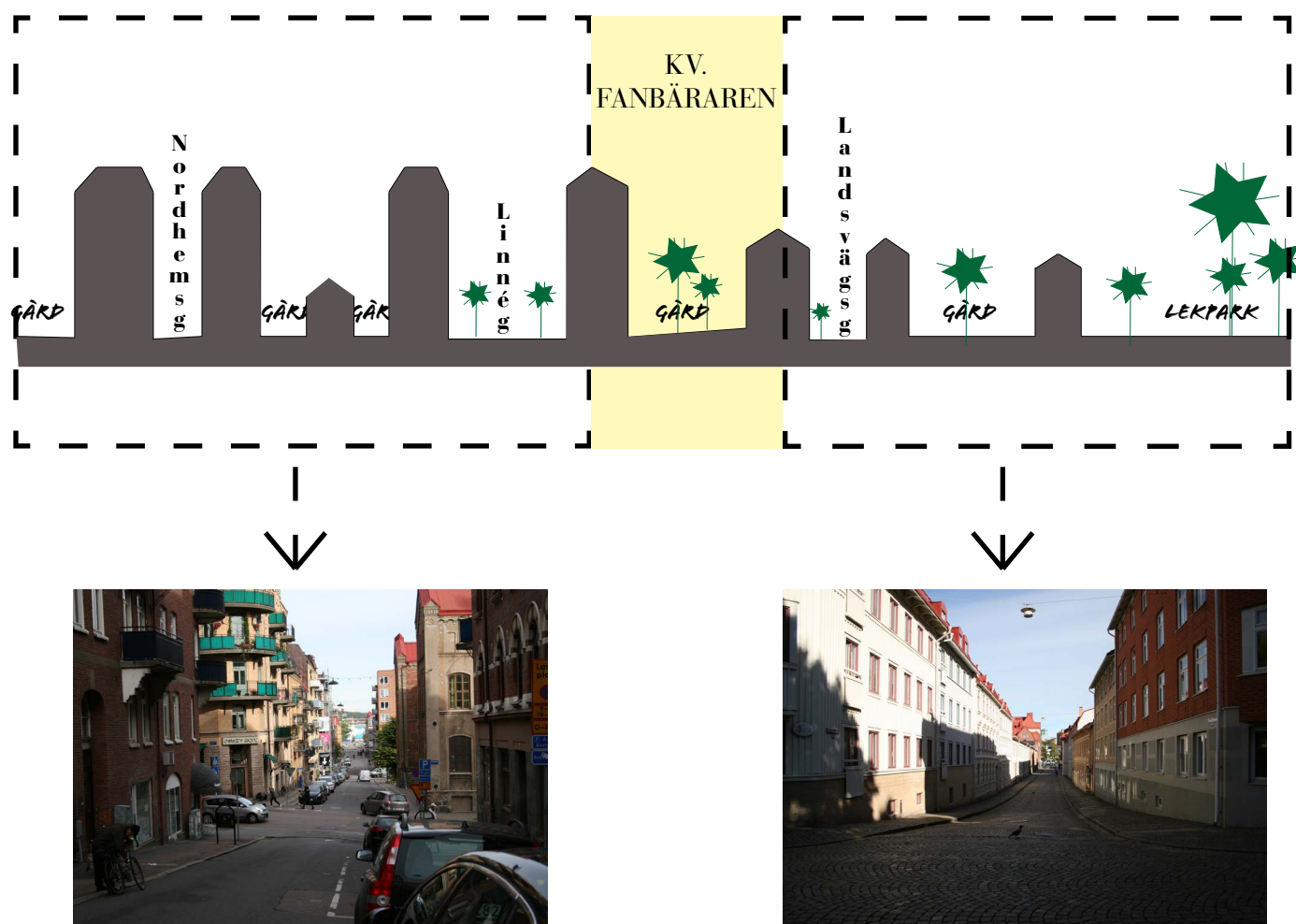
- Högre hus (ca 8 vån) mot Linnégatan och lägre (ca 5 vån) mot Haga.
- Den största delen av bebyggelsen från 1980-talet, förutom fåtal äldre hus närmast järntorget.
- Vanliga material, tegel och puts.
- Relativt stora och gröna gårdar.
- Butiker i gatuplan längs Linné- och Landsvägsg utom närmast Järntorget.
- Tomma lokaler, blinda fasader eller bostäder i övriga gatuplan men fåtal inslag av butiker. Små näringsidkare. Bostäder i samtliga hus.

3. HAGA

typ: småskalig trästad.

- Låga hus (ca 3 vån) i stort sett hela området.
- Förutom bebyggelsen på Haga Nygata och enstaka hus i området är husen byggda på 1980- och 1990-talet, dock med samma skala på hus och färger på fasaden som den tidigare bebyggelsen. Restaureringsarbetet av området har resulterat i en kulissgata där samtlig bebyggelse är bevarad på butiksgatan Haga Nygata men för övrigt är byggnaderna relativt nybyggda (1980-tal).
- Bostäder i de övre våningarna i kvarteren på Haga Nygata och i samtliga våningar i övriga kvarter .
- Vanliga material. Trä och puts.
- Blandat stora och små gårdar, ofta med gårdsbebyggelse som delar och fyller upp.
- Utskänkningslokaler och handel på Haga Nygata i gatuplan. Små näringsidkare, med turister som främsta målgrupp.
- Lite biltrafik, få parkeringar på gatorna.
- Folk- och trafiktomma gator förutom Haga Nygata med mycket gångtrafik.

5.2.4. PRINCIPSEKTION området

typiska vyer i de olika delarna av området

5.2.7. HUVUDSAKLIG TRAFIK

5.3 Kvarteret

5.3.1. KORT HISTORIK om platsens användning

Området mellan Järntorget och Linnéplatsen kallades tidigare för Djupedalen och ägdes av släkten Melin på Olivedals landeri som låg vid dagens entrée till Slottskogen.

Djupedalsbäcken, som i folkmun kallades råttebäcken, rann igenom området. I slutet av 1800-talet beslutades att en boulevard, likt Kungsportsavenyn skulle dras på dess plats. 1879 startar kulverteringen. 1900 invigdes Linnégatan. Den var ännu inte fullt kantad med bebyggelse men hade en ridbana av grus. I folkmun kallades den snobbrännan och boende längs Linnégatan hävdade att de inte kunde vädra lägenheterna på grund av allt dammande (Bonnier, 1985).

Viktoriaskolan vid Linnégatan stod färdig 1877 och söder om den fanns vid den tiden hag- och ängsmarker. Många av grönområdena användes för att rasta soldaternas hästar som tjänstgjorde vid skansen Kronan.

Landsvägsgatan kallades till en början Tullgatan (1762) och senare Stora Tullgatan (1764) efter det tullhus med fällbom som fanns vid Järntorget. Här kontrollerade man transporter som tog landsvägen söderut mot Västra Frölunda. Vägen kallades även Stora gatan (1767) och Stora Slottskogsvägen (1786). Gatans nuvarande namn fastställdes 1849 och bekräftades 1852 (wikipedia.org, 2013).

Gatan utgör Hagas yttersta gata västerut. Det saneringsprogram som stadsdelen Haga genomförde var också underlaget för Landsvägsgatans omvandelse. Redan under 1920- och 30-talet diskuterades Hagas framtid och därför tillkom nästintill inga hus under denna tid. Stadsdelen förföll i väntan på beslut. Stadsdelen klassades som kulturellt riksintresse och boende i området började mobilisera mot rivningarna under 60- och 70-talet. Beslutet togs tillslut att bevara en femtedel av bebyggelsen koncentrerad längs Haga Nygata (Bonnier, 1985). Hård kritik har förts fram efter utförandet och idag kan vi bekräfta att de flesta gator är tomma av liv och röresle förutom Haga Nygata.

På 1980-talet ersattes i stort sett samtliga hus på Landsvägsgatan. Kvarteret Fanbäraren stod färdigt 1989 (Göteborgs stads arkiv för bygg, plan och lantmäteri, 2013). Gatans atmosfär och användning förändrades radikalt och journalisten Isolde

Berner beskriver dess förvandling med start i tidigt 70-tal då hon var « lycklig förste hyresgäst i en sämre begagnad etta på Landsvägsgatan.

“En snabb tur till färgaffären längre upp på gatan, några havannabruna fönsterkarmar och ett kök i lejongult och klarblått senare, var jag redo att börja hänga ut genom fönstret och kolla in gatulivet. Det blev mycket hängande ut genom fönstren de följande nio åren. All tid hände det nåt nere på gatan, alltid var det nån kompis som passerade för bi, på väg hem eller bort. Fast särskilt långt bort behövde jag själv sällan bege mig. Förutom sånt där trivialt som jobb och skola, så fanns nästan allt på Landsvägsgatan.

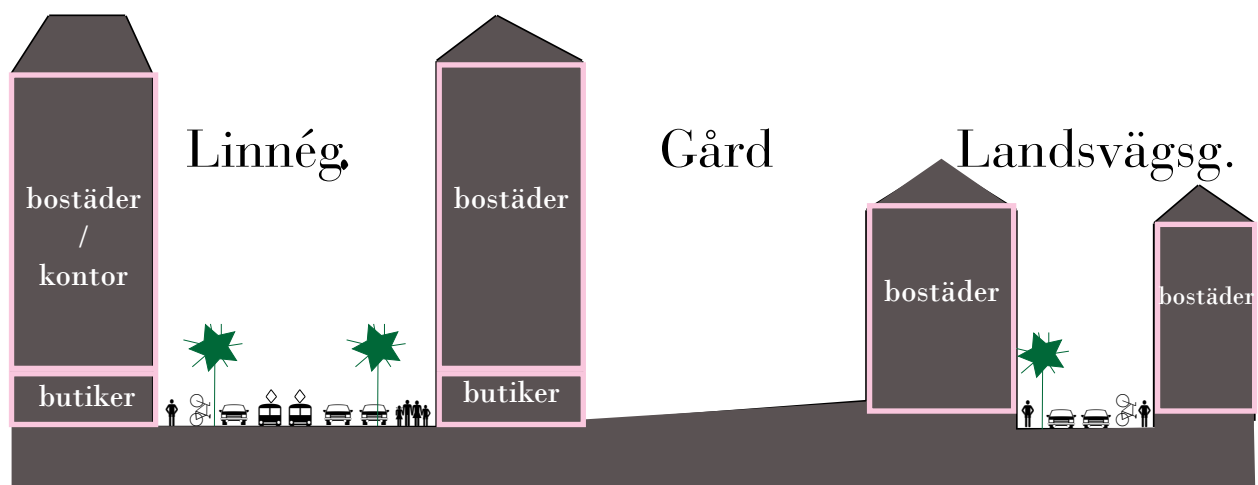
Ett charkuteri som malde en seriös råbiff, den halvcirkelformade ostaffären på hörnet av stryckjärnet, där gatan viker ut i Linnégatan, tobaksaffär, begagnade pryglar-affär, exotisk krimskramsbutik, körskola, en handfull möbelhus och en dito renoveringsverkstad, systembolag, porrbio, två krogar, ett ölhak - som inte serverade kvinnor - och så Mårdens lunchrestaurang alldeles bredvid min egen port. Lägg därtill en liten bensinmack på gatans rivningstomt. (...)

Folk som för länge sedan lämnat stadsdelen för högre boendestandard undrade varför det tog så lång tid att riva rättbona. Vi andra kramade och såg konspirationer i var flagnad bräda. (..) Där försvann den fantasiska ostaffären. Charkuteriet bommade igen inte långt därpå. Att porrställen stängde sörjde vi inte, men undan för undan försvann mångfalden från gatan.(...)

Till slut tog även jag bohag och karl och flyttade över till fel sida om landsvägen. (...) Nyrenoverat, plastigt och med en hyreshöjning på 1000 procent. Och inte gick det att hänga ut genom fönstren heller. Bara bilar att se på gatan.

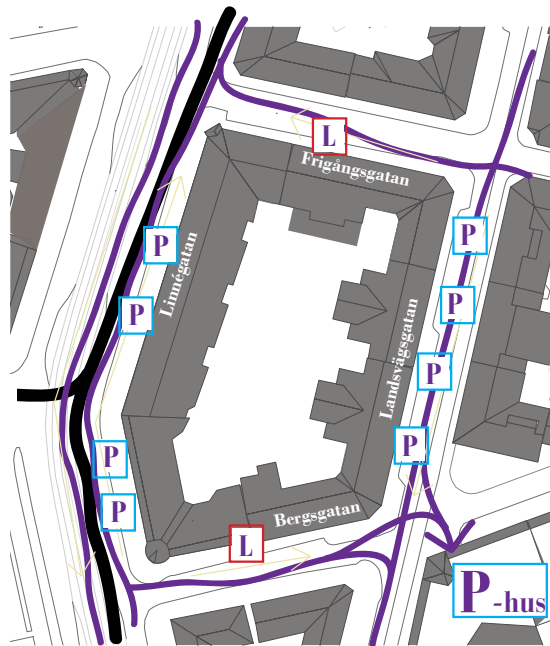
Landsvägsgatan blev till en transportsträcka bland andra. Till jobbet nere på Järntorget och till dagis, nästan där det en gång dracks öl. En transportsträcka som jag dessutom helst undviker. Får cykla fort, att gå upp eller nerför gatan är mördande segt. De själlösa nybyggerna bildar, med undantag för precis vid Järntorget, en mur utefter gatan och gömmer det liv som säkert fortfarande finns här. Inåtvänt, precis som i större delen av nya Haga “ (Berner, 2012, sid 1-2).

5.3.4. PRINCIPSEKTION kvarter

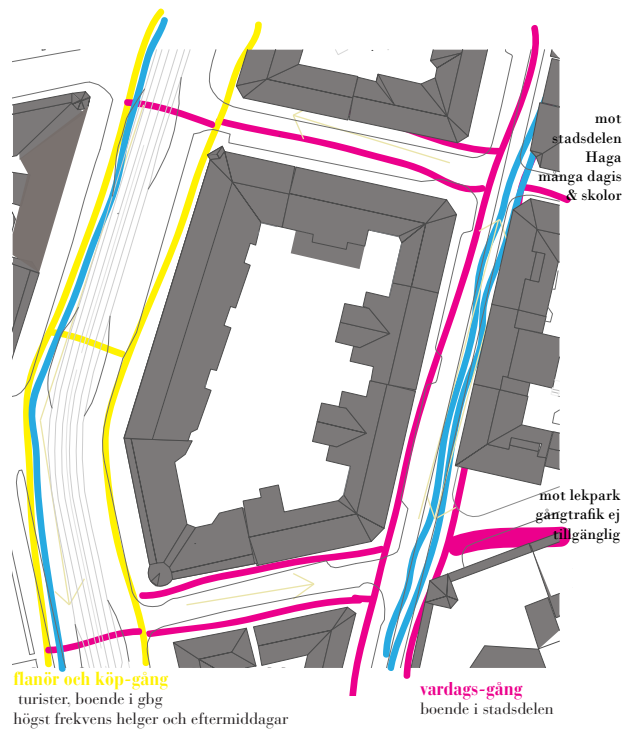

5.3.5. CIRKULATION

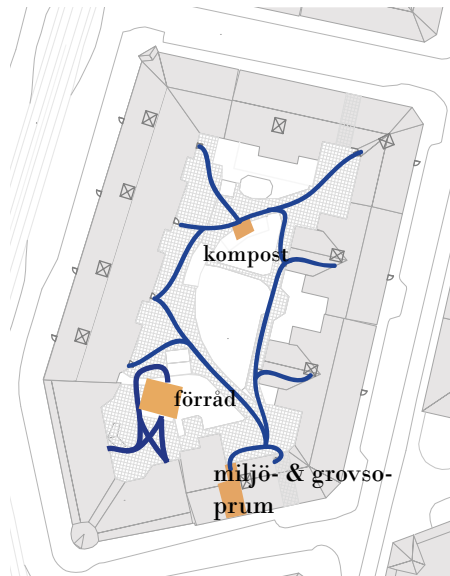
kollektiv- & biltrafik

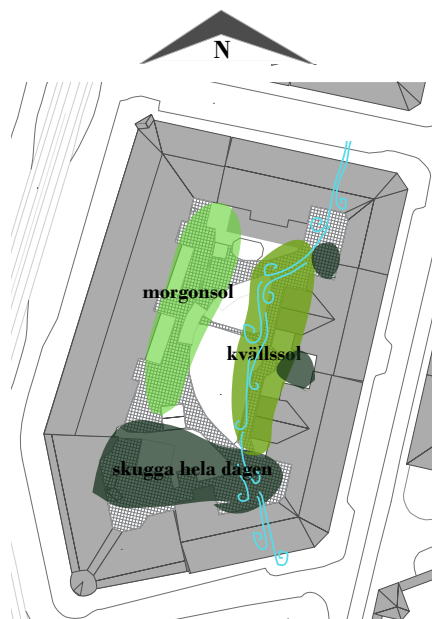
gång & cykeltrafik

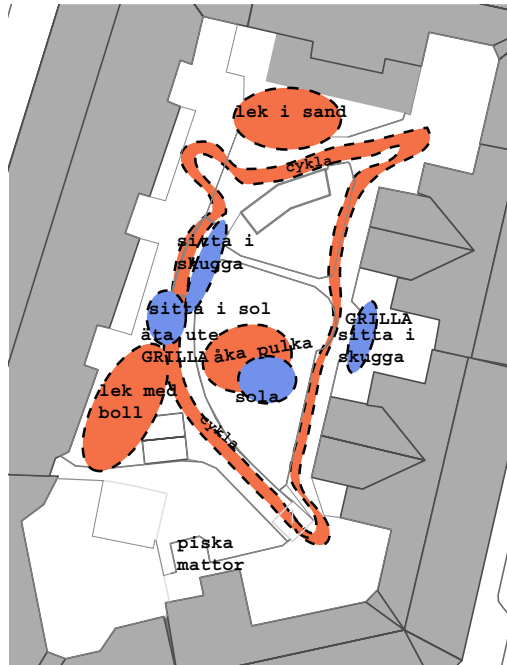
Rörelsemönster

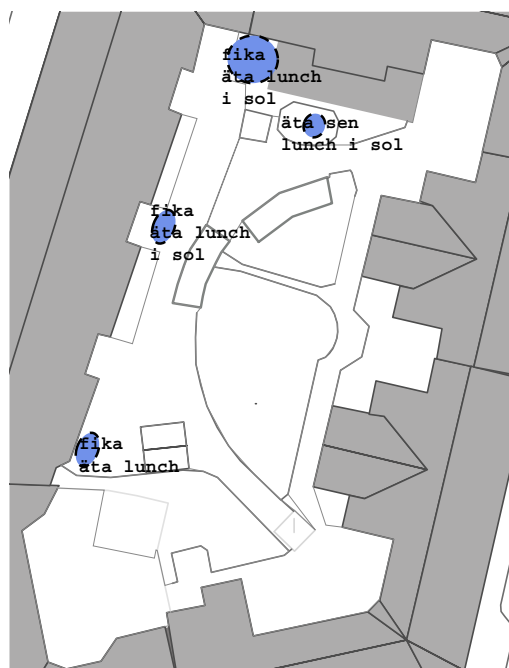
Sol och vind

ANVÄNDNING boende

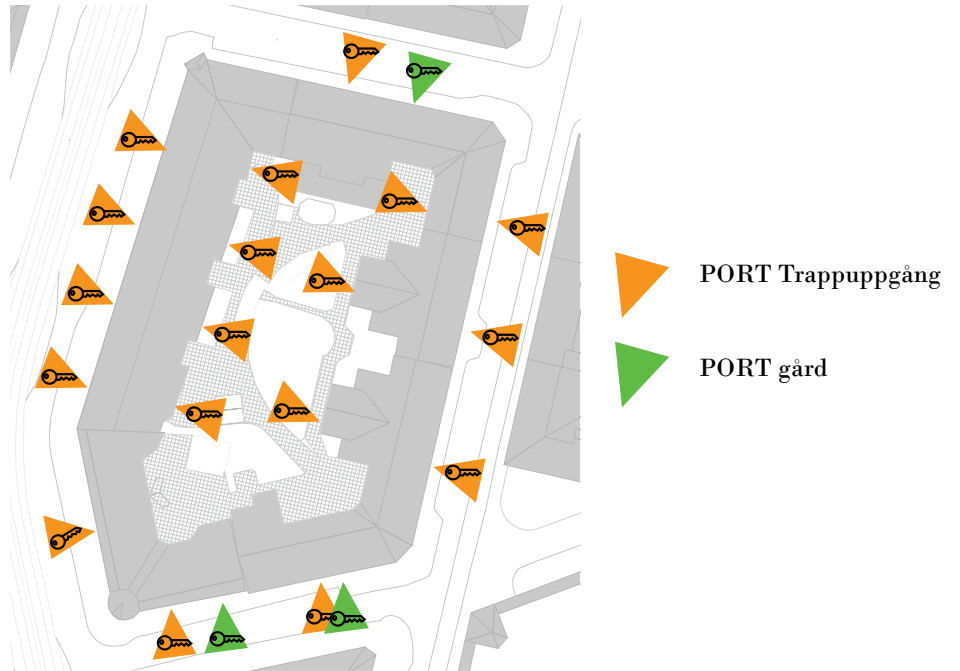

ANVÄNDNING butiksarbetare

5.3.7. ENTRÉ SITUATION

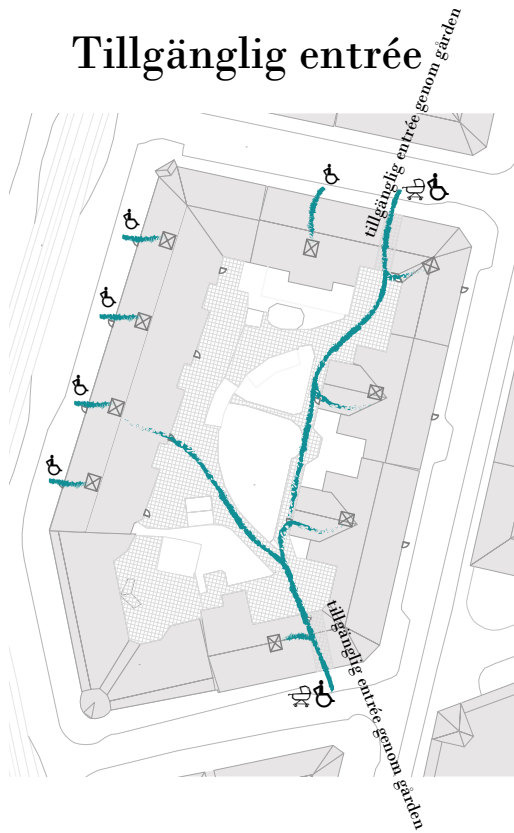
Portar

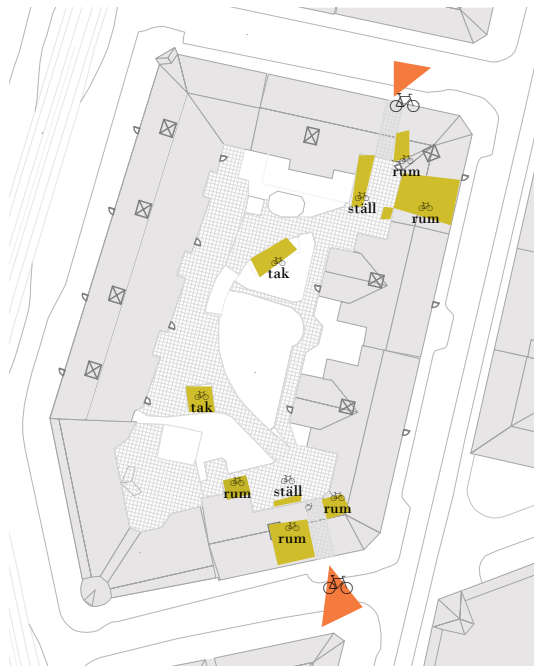
Entrée till fots

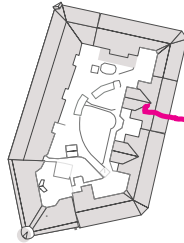
Tillgänglig entrée

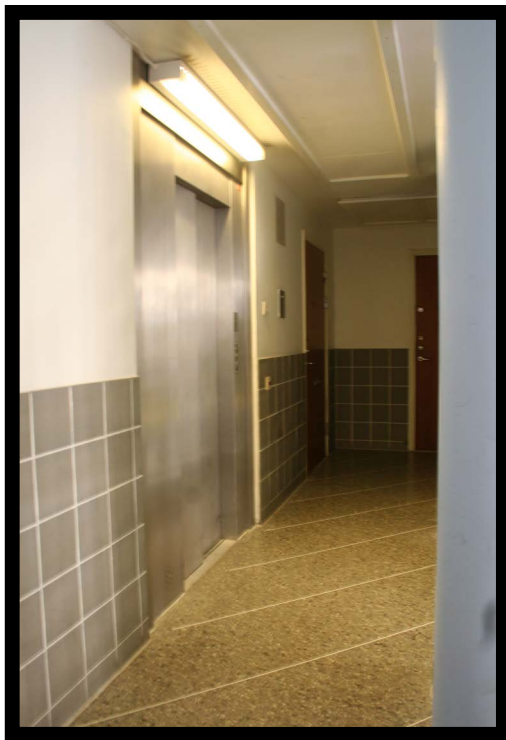

Cykelentrée och cykelparkering

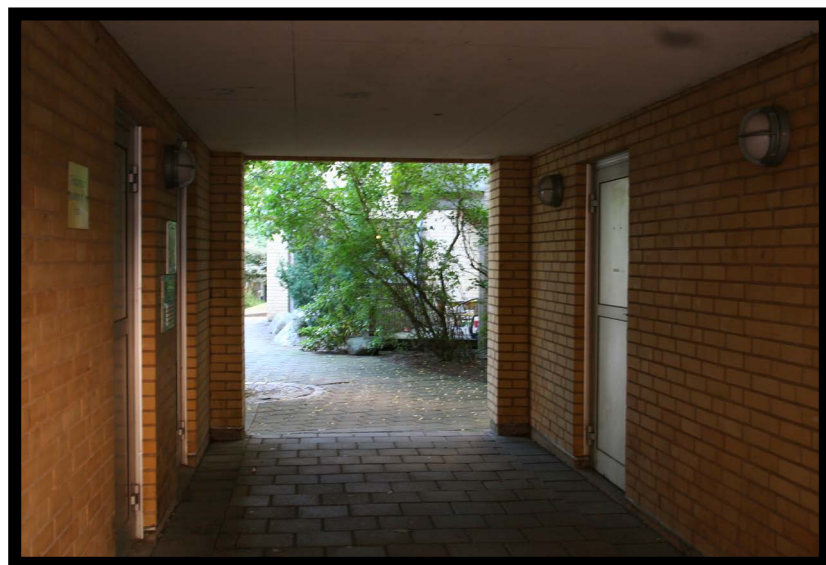
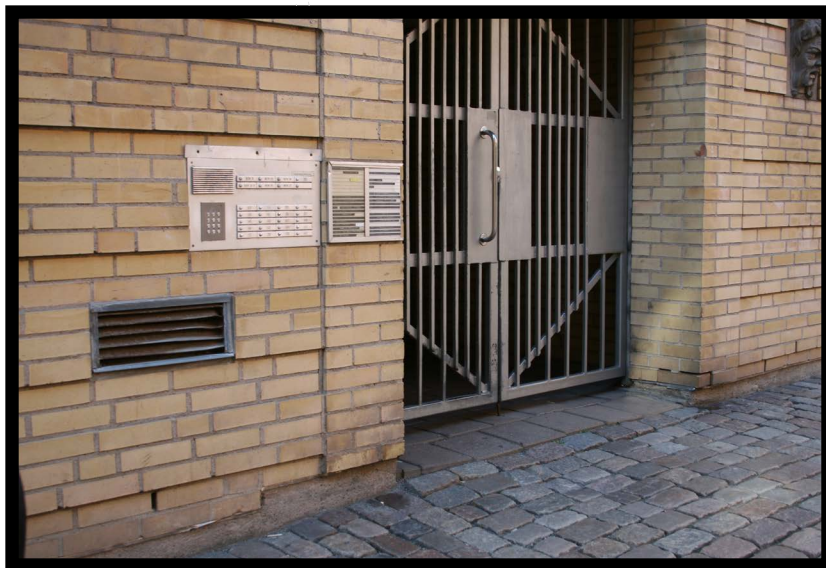
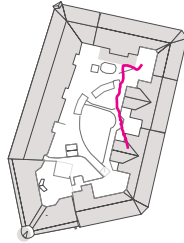

5.3.8. BEFINTLIG ENTRÉESEKVENENS från gatan till hiss

5.3.9. BEFINTLIG ENTRÉESEKVENENS genom gård till hiss

Opacka dörrar utan skyltar.

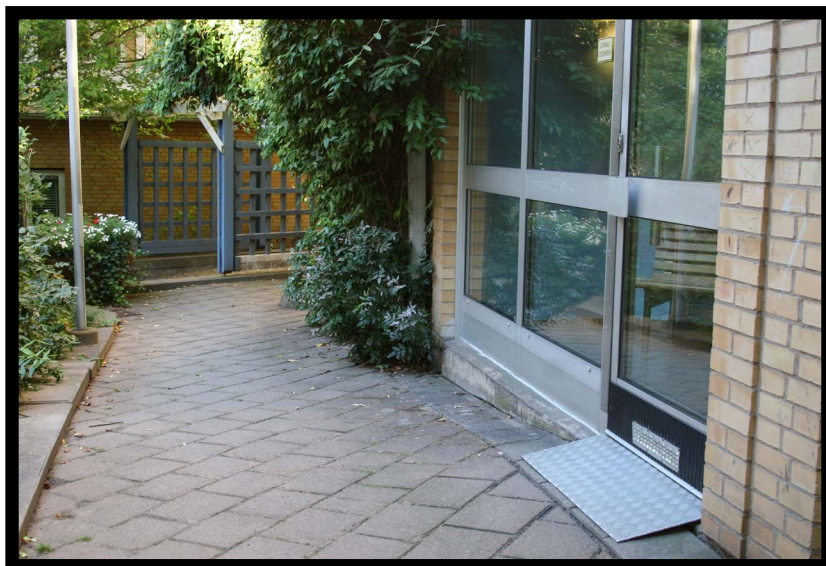
Överflödig portik när träden redan skapar en.

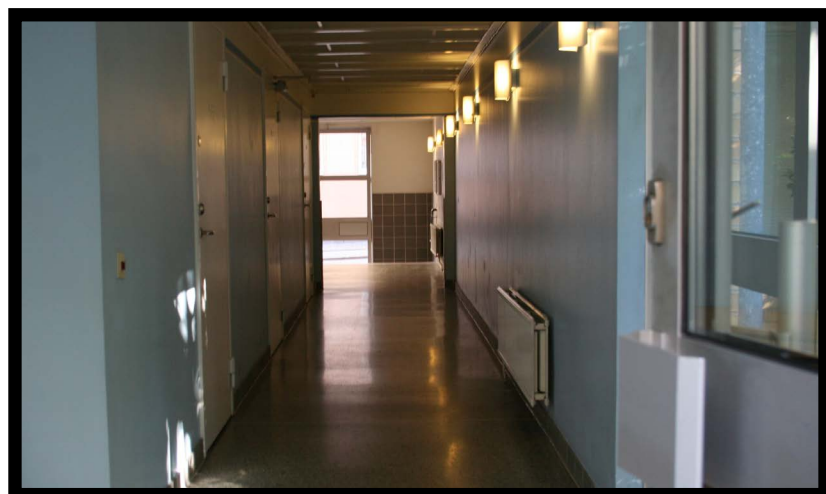
“No mans land” runt altaner

Syrenbusken döljer om möte är på gång.

Nyckellåst port och lutande yta framför, är detta den tillgängliga ingången?

Någon går in på motsatt sida och endast en siluett är synlig. Ingen blick kan mötas, ingen säger hej utan smiter snabbt ur synfältet.

5.4 Intervjuer & samtal

Som en viktig del i förståelsen av platsen har jag intervjuat och spontant samtalat med boende, förvaltare och butikspersonal i kvarteret. Jag vill låta kommentarer och önskemål påverka mitt val av strategi och program, då jag tror människor på en plats har den största kunskapen om vad som fungerar eller inte på just denna plats.

Några av mina huvudfrågor har varit vad brukarna använder eller och inte använder, samt varför de tror de inte gör det. Jag har även noterat hur de använder de gemensamma ytorna och vilka önskemål som finns.

Till en början följde jag strikt de frågor jag arbetat fram som intervjuunderlag men när jag fick tillfälle att ställa frågorna mer spontan, märkte jag att de förfrågade svarade mer utförligt. Jag valde därför att fortsätta arbeta med spontana samtal.

Totalt intervjuades sex personer bestående av boende, butikspersonal och förvaltare från bostadsbolaget Poseidon. Spontana samtal fördes med åtta personer (främst boende och butikspersonal).

Av allt som berättades för mig kunde jag konstatera att:

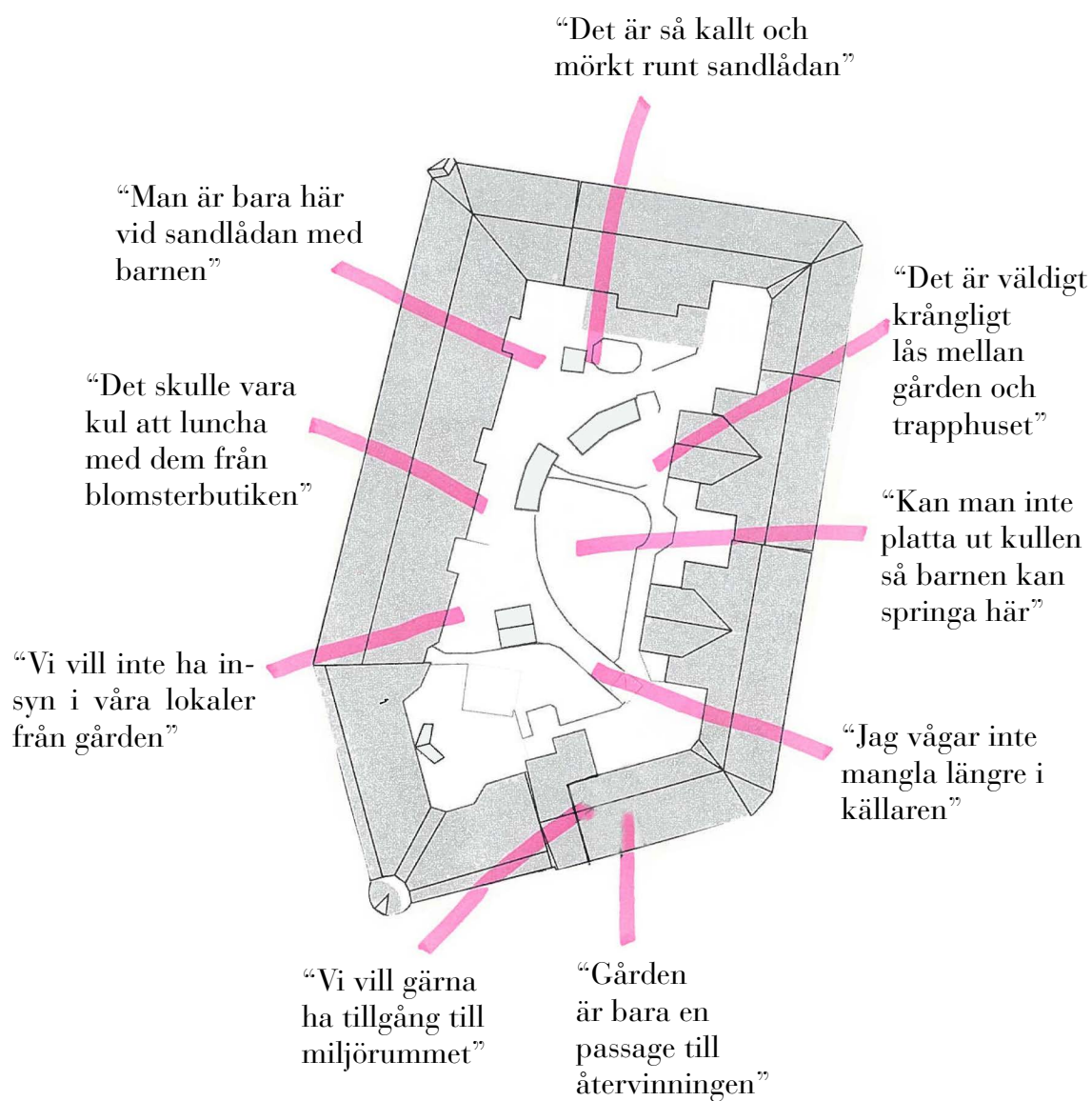
- Tvättstugorna känns otrygga och undviks i största möjliga mån.
- Barnfamiljer använder gården korta stunder när de är på väg hem eller ut. Men om de kan går de hellre iväg till andra närliggande lekplatser.
- De flesta boende är aldrig ute på gården mer är för att gå till miljö- och soprum eller parkera cykeln.

5.4.1. DE VIKTIGASTE FRÅGORNA OCH SVAREN

- från samtal och intervjuer med boende butiksarbetare

	HUR ANVÄNDER DU GÅRDEN?	VARFÖR?
Boende 1	- Aldrig, endast som passage till miljö- och grovsoprum.	- Inget behov av den i min livssituation.
Boende 2	- Innan vi fick barn använde vi inte gården alls, nu ibland är vi här när vi inte orkar gå någon annanstans.	- Det finns inget bra "häng" här, trist miljö.
Boende 3	- Är ute med barnen ganska ofta.	- Praktiskt.
Boende 4	- Då och då för att snabbbrasta min hund.	- Nära till hands vid dåligt väder.
Boende 5	- Väldigt sällan, en gång hade vi barnkalas här ute.	- Vet inte, tråkig.
Butiksarbetare 1	- Vi går igenom för att komma till soprummet.	- Vi jobbar ensamma och vill inte gå ifrån butiken.
Butiksarbetare 2	- När det är fint väder sitter vi ute på lunchen.	- Kul att prata med de i de andra butikerna.
Butiksarbetare 3	- Så fort vi kan sitter vi där ute på rasterna.	- Skönt med sol och frisk luft.
Vad skulle du vilja lägga till på gården?	- Träningsmöjligheter, ett litet gym med bara ett fåtal maskiner. - Möjligheten att odla och ett vattenblänk. - Större plan yta. - Grillmöjligheter. - Gemensam lokal. - Växthus. - Fönster mellan oss och gården. - Nyckel till miljörummet. - Halkfria gångar.	

5.4.2. UTVALDA CITAT

5.5. SLUTSATS platsanalys

Platsen erbjuder generellt dålig möjlighet till överblick över gemensamma ytor. Glasade fasader döljs av stora buskage, dörrar är utan glasning, de flesta förråd saknar fönster och om de finns fönster är de så smutsiga att de inte går att se varken in eller ut. Från gården finns det dåliga möjligheter att se in i verksamheter, på grund av små eller inga fönster. På grund av detta finns få ögon på platsen i gatuplan och man ser sällan andra människor på gården.

lösning att testa: öppna upp fasader, sätt in glasade dörrar, lägg till bemannade verksamheter i fasad.

Människor på platsen använder gården generellt lite, de tycker den är tråkig eller har ingen anledning att vara där.

lösning att testa: erbjud så många aktiviteter som möjligt, ge människor en anledning att vara där.

Utrymmen som används lite och tar stor plats på gården idag, känns som ett enormt resursslöseri, dels ur ett hållbarhetsperspektiv, dels med tanke på den aktuella bostadsbristen. Stora, knappt betjäntliga, förråd med cyklar belägna i fasad och bottenvåning, skulle kunna vara mer effektiva och därmed skapa utrymmen för andra användningsområden. Soliga platser som skulle kunna erbjuda något som få har på sina balkonger skulle också bli mer använda om förrådsfunktioner flyttade till andra mindre attraktiva lägen och gav plats åt verklig användning. Med små medel som att släppa in dagsljus i utrymmen skulle dessa kunna bli mer flexibla, resilienta och därmed användas bättre.

En stor del av gården är aldrig solbelyst

idé för lösning: Optimera de soliga platserna så de blir mer effektiva, ta bort skuggande skärmtak som står i soliga lägen.

Överblicken som skapas med öppenheten i fasadmateriäl skulle öka tryggheten på gatan, liksom på bostadsgården. Öppenhet i form av transparens i fasader kan bli ett medel för trygghet och överblickbarhet.

Det finns en låg detaljeringsgrad på fasader och planteringar, vilket förstärker tomheten, den omänskliga skalan och att gårdsmiljön känns oinbjudande.

lösning att testa: olika sorts planteringar, hög grad av detalj om något byggs på

eller på befintlig struktur.

På platsen rör sig både boende, förvaltare och butiksarbetare. De höga husen och det faktum att butiksarbetare har tillgång till platsen gör att det är många som rör sig här. Gården har en offentlig karaktär och man har svårt att känna igen de som vistas där.

lösning att testa: Skapa zoner med olika grad av privat och offentlig karaktär.

Det har påverkat mig mycket när personer berättat hur de fasar för att tvätta för att tvättstugan känns otrygg. Det finns ingen insyn till den, det är långt att gå för vissa i källarplanet och kanyler och andra spår av påverkade personer som går in och sover skapar minst sagt en otrygg miljö.

lösning att testa: skapa insyn och utblick från tvättstugan, glasa alla dörrar på vägen dit.

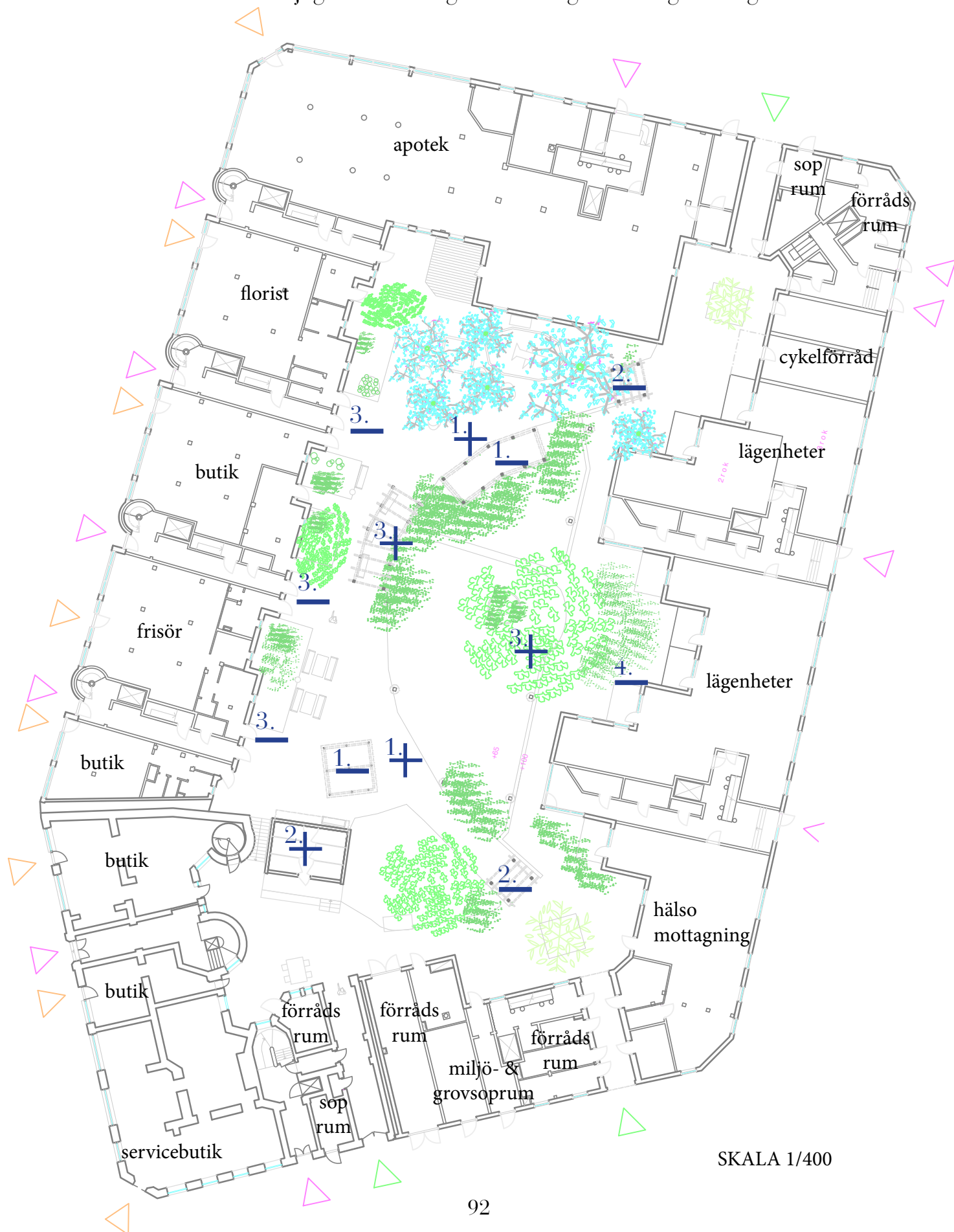

1. Rörelsemönstret känns naturligt och det finns ingen anledning att ändra.
2. Mindre förrådsbyggnad i skuggigt läge.
3. Träd och spaljetak skapar rumsligheter, skugga med mera.

1. Cykeltak och förråd skapar onödigt mycket skugga.
2. Onödiga portiker i trä under träd
3. Ytor nära den höga fasaden används inte.
4. Otydliga gränser mellan privata altaner och gården
 - Inget liv och rörelser i fasader eller på gården

5.5.1. Vad jag tar med mig och inte i gestaltungsförslaget

6. Från teori och empiri till strategi för kv. Fanbäraren

I gestaltningsförslaget kommer jag att använda mig av de riktlinjer jag arbetat fram efter att ha studerat teori- och referensmiljöerna. För att skapa en mer platsspecifik strategi väljer jag ut delar ur den generella strategin.

Platsanalysen har visat vad som inte fungerat på platsen. Mot bakgrund av denna och den generella strategin blir det uppenbart med vilka specifika strategier jag bör arbeta med i kvarteret Fanbäraren. Vissa delar ur den generella strategin är till för en verklig planeringsprocess där alla inblandade kan delta. Jag har emellertid inte utrymme att behandla till exempel, byggprocess i mitt examensarbete. I gestaltningsprocessen som jag kommer att presentera kan dock aspekter tas in som påverkar och underlättar förvaltning och bygge. Med de intervju och samtalsunderlag som samlats in kan jag även härleda val av program till boende, förvaltares och butiksarbetarens kommentarer och åsikter. Då designprinciperna kan forma olika konfigurationer på platsen undersöks tre stycken utfall för att utröna vilken konstellation som bäst passar mitt syfte.

6.1 TRE VERKTYG FÖR GESTALTNING

Designprinciper som formats efter platsanalysens slutsatser och efter de tidigare presenterade riktlinjerna. De tre verktygen blir fokuspunkterna i min gestaltningssprocess av transformeringsprojektet med kvarteret Fanbärarens gårdsmiljö.

1. ÖKA MÅNGFALDEN bland användningar, komforter, och rum.

VILKET RESULTERAR I:

1.
 - Ökad potentiell användning.
 - ökad närvaro på platsen - ökade chanser för möten.
 - Olika fysiska förutsättningar för olika program över tid.
 - Olika möjligheten till odling och viss självförsörjning.
 - Något för alla, alla kan då mötas.

2. ÖPPNA UPP för möjlig överblick, för flexibilitet av program samt för självförvaltning.

VILKET RESULTERAR I:

2.
 - Ögon på platsen, bli sedd.
 - Möjligheten att se vem som är sin granne.
 - Möjlighet att involvera sig i beslut och förvaltning.
 - Trygghet att veta var man har rätt att vara.

3. SKAPA MÖTESPLATSER i olika skalor, för olika grupper av människor och för olika situationer.

VILKET RESULTERAR I:

3.
 - Skapar zoner mellan det offentliga och det privata
 - Gemenskap i kvarteret
 - En miljö som tillåter andra typer av aktiviteter.
 - Sprida kunskap
 - Gemenskap, kreativt skapande, möjlig träning m.m.

7. Skiss- & gestaltningsförslag

Det första lämnade jag relativt fort, det andra skissade jag längre på men insåg senare att det innehöll aspekter, som motarbetade mitt mål. Det tredje utkastet valde jag att arbeta vidare med.

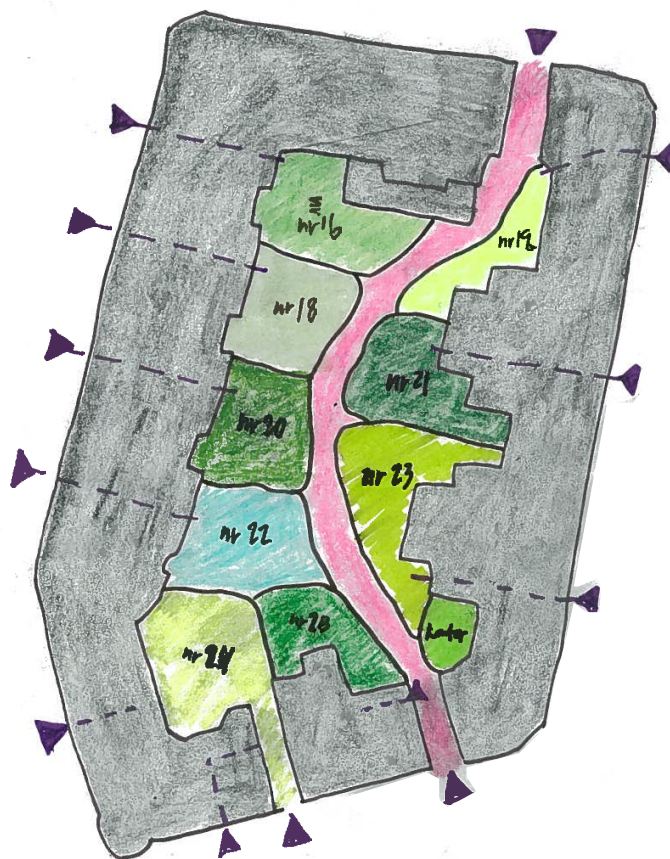
Utöver plan och sektioners skissande utgjorde bilder på miljöer och ord på olika användningar två skissverktyg. Dessa skapade användningsprocesser, rum och samband gestaltade i förslaget.

Egenskaper hos förslaget som inte framgår i plan eller sektion har jag valt att beskriva i ett diagram som också visar vilken koppling det har till resiliens. Text hjälpte mig även i arbetet med sektionerna för att understryka vad jag arbetat med återkoppla till det som togs upp efter teori och empiri delen.

7.1 SKISSER

Skiss nr 1. TRAPPHUSTRÄDGÅRDAR

Hela gården är indelad i små trädgårdar, en för varje trappuppgång. Skapar mötesplatser och en stegvis hemgång från det offentliga rummet till det privat med tydliga gränser.

- Den trappuppgång som inte har kontakt med gården har inte någon trädgård.
- Vissa trädgårdar har skugga hela dagen.
- Barn från olika trapphus möts mer sällan.
- Dåliga förutsättningar för odling.
- Ingen annan användning på platsen än att vara ute i en trädgård och passage.

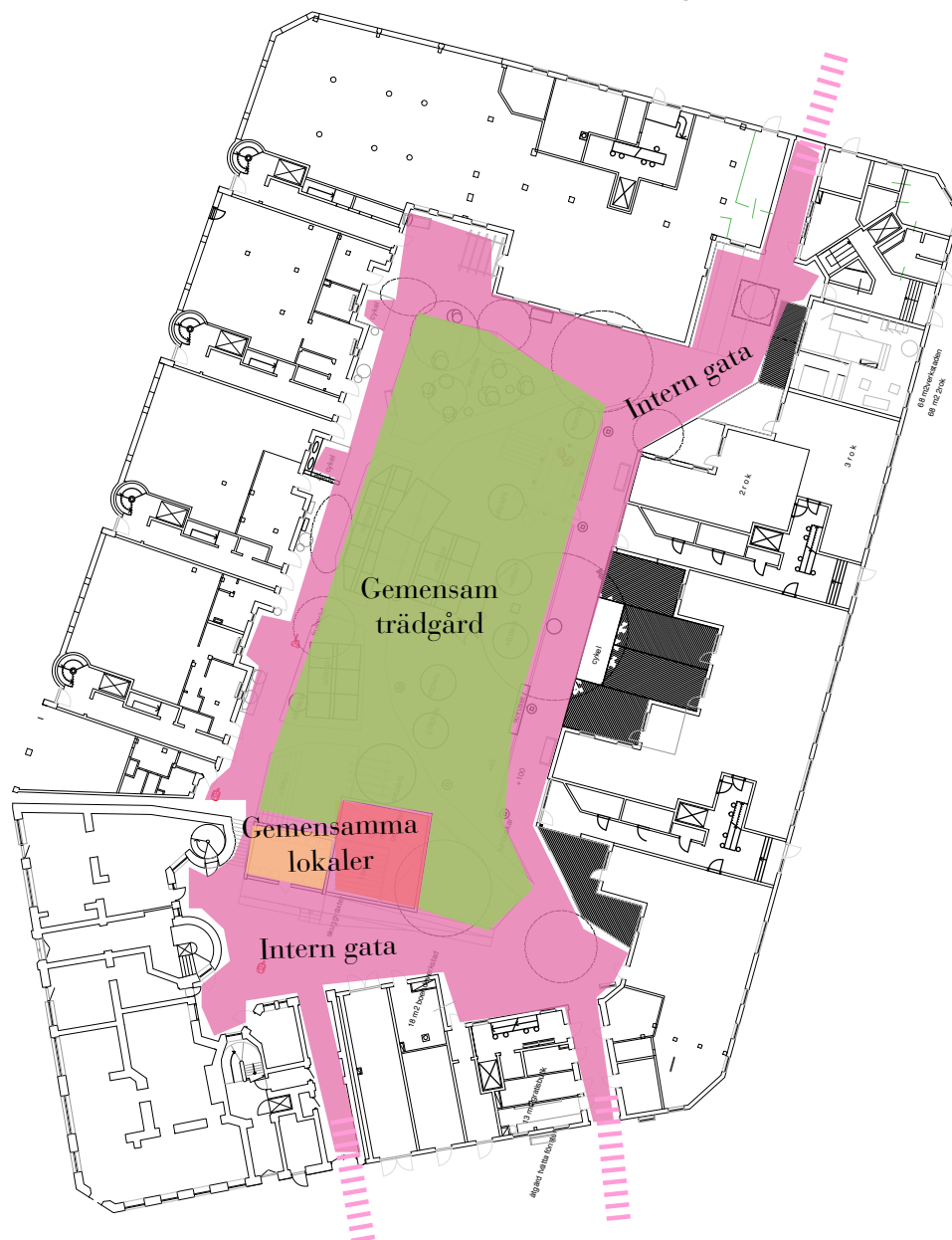

- + Stegvis nedtrappning från det offentliga rummet till det privata.
- + I trädgården kan de boende i ett trapphus mötas.
- + Bra folkmängd för en gemensam förvaltning och gemenskap.
- + Skapar en mötesplats för varje trappuppgång.

Skiss nr 2.

STORTVÄTTSTUGAN med TRÄDGÅRD

En gemensam trädgård för alla boende i kvarteret som har två stora tvättstugor där alla tvättar och en gemensam lokal. Runt trädgården går en intern gata där alla inklusive butiksarbetar vistas, av mer offentlig karkitär.

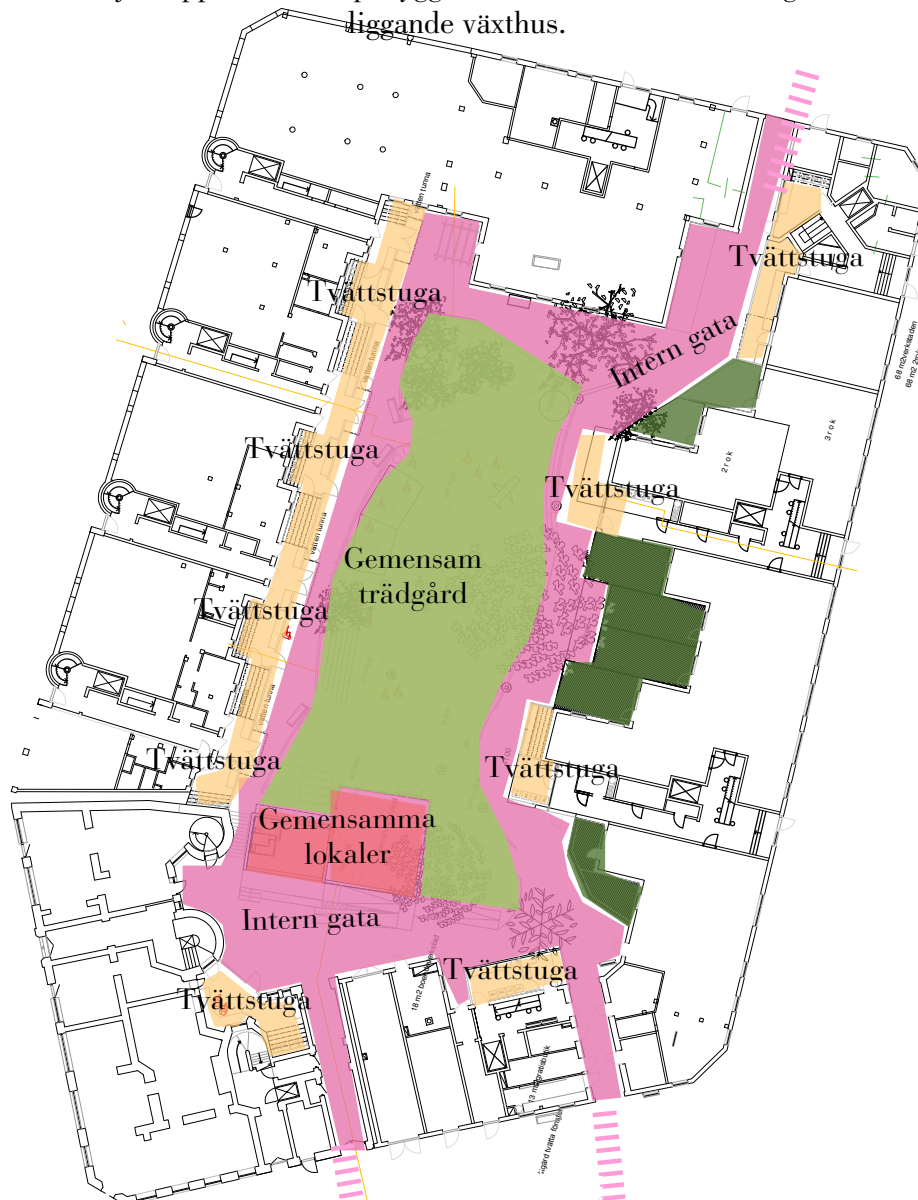

- + Alla boende har tillgång till den gemensamma trädgården.
- + Alla kan ta del av sol som skugga.
- + Större chans att mötas då den blir oftare använd med större brukartal.
- + Hög frekvens av användning på en punkt = viktig mötesplats.

- "offentlig gata" innan ingång i trapphuset = färre steg i nedtrappningen till det privata hemmet.
- Ingen mötesplats i varje trappuppgång.
- Långt för många att gå med tvätten.
- Hög ljudnivå i stora tvätttrum.

Skiss nr 3.
SMÅ TVÄTTSTUGOR RUNT GÅRDEN, en STOR TRÄDGÅRD med
GEMENSAM LOKAL.

Här finns fortfarande den centrala gemensamma trädgården med gemensamma lokaler. Varje trapphus har en påbyggnad som innehåller tvättstuga med intilliggande växthus.

- + Alla boende har tillgång till den gemensamma trädgården .
- + Alla kan ta del av de bästa sol och värme förutsättningar.
- + Större chans att mötas då den blir oftare använd med allas tillgång.
- + Stegvis nedtrappning från det offentliga rummet till det privata.
- + I tvättstugorna och i växthusen kan de boende i ett trapphus mötas.
- + Bra folkmängd för en gemensam förvaltning av växthusen och gemenskap.
- + Nära för alla till en tvättstuga.
- + Liv och ögon i fasaden och en mer mänsklig skala på gårdsrummet.
- + Energieffektivt med påbyggnad av existerande struktur.

—

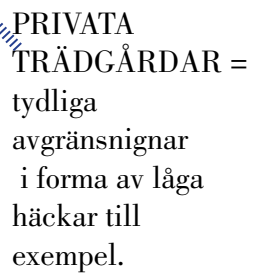
-Mer resurser behövs vid transformering.

7.2. Utveckling av SKISS nr 3

Jag valde att fortsätta att arbeta med test tre då den skapar möjliga mötesplatser i olika skalor, gör de delar av gården med bäst solförutsättningar gemensamma för hela kvarteret. Den resulterar också i bättre tvättstugor än de befintliga och skapar liv och rörelse på gården. Nedan följer en snabba analys av vad detta utfallet kan få för effekter på gårdsmiljön och en fortsatt beskrivning av vissa delar.

Möjlig odling

trädgård

102

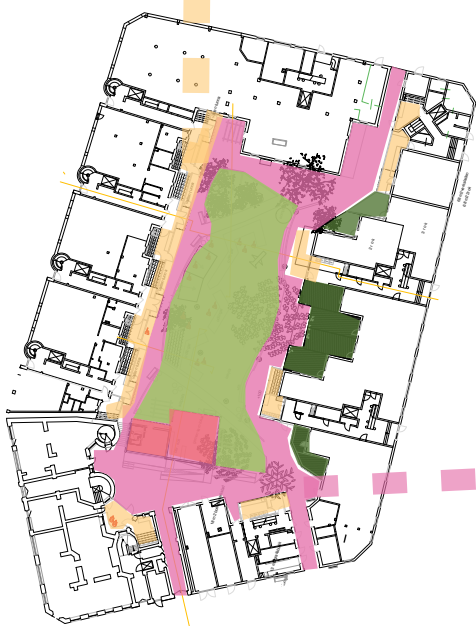
7.3. RUMSINSPIRATION

TVÄTTSTUGA MED VÄXTHUS

växthus + tvättstuga = förena nytta med nöje, in-och utsyn och resurseffektivare

INTERN GATA

aktiviteter att åskåda

synliga människor

hög detaljeringsgrad
mått som främjar hälsning

KÖKSTRÄDGÅRD

öppet men inramat med tydliga
avgränsningar

mångfald bland arter

för barnen och barnet
inom oss

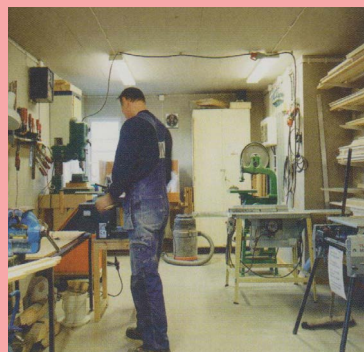
GEMENSAM LOKAL

mötesrum i växthus
se alla och ses av alla

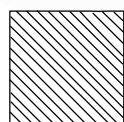
SNICKIS

möte i resursbesparing och
självförverkligande

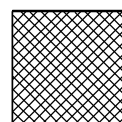

8. GESTALTNINGSFÖRSLAG

8.1. ÄNDRINGAR & TILLÄGG

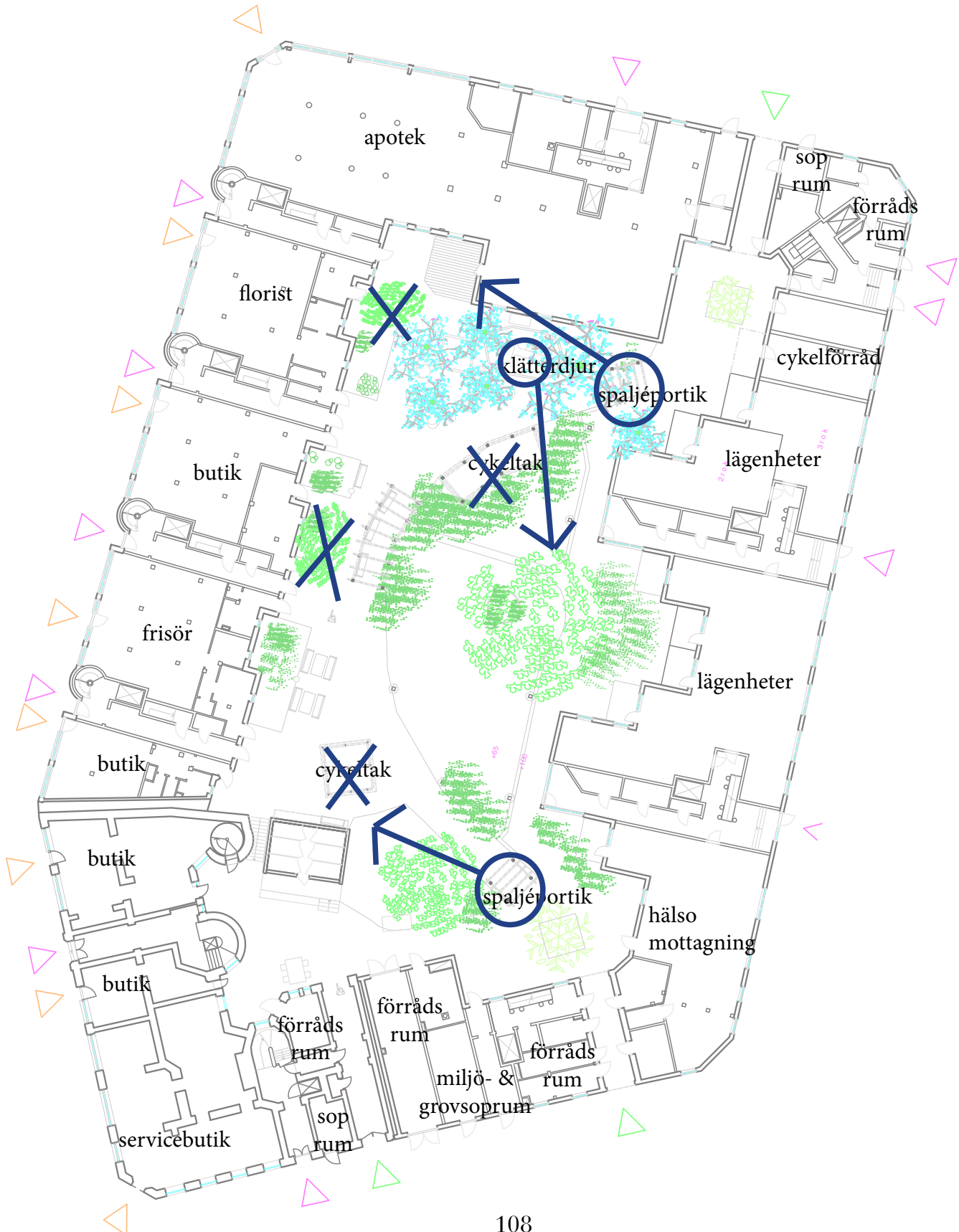

mindre
ändringar

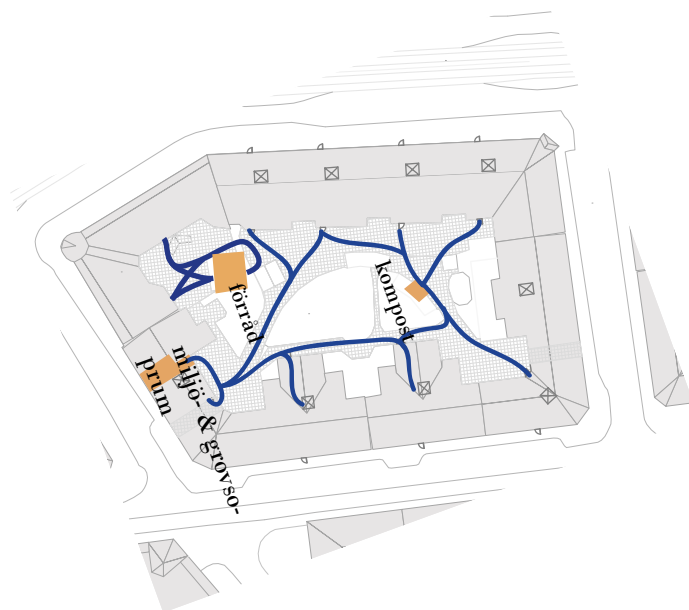
tillägg i
strukturen

8.2. BORTTAGET ELLER FLYTTAT

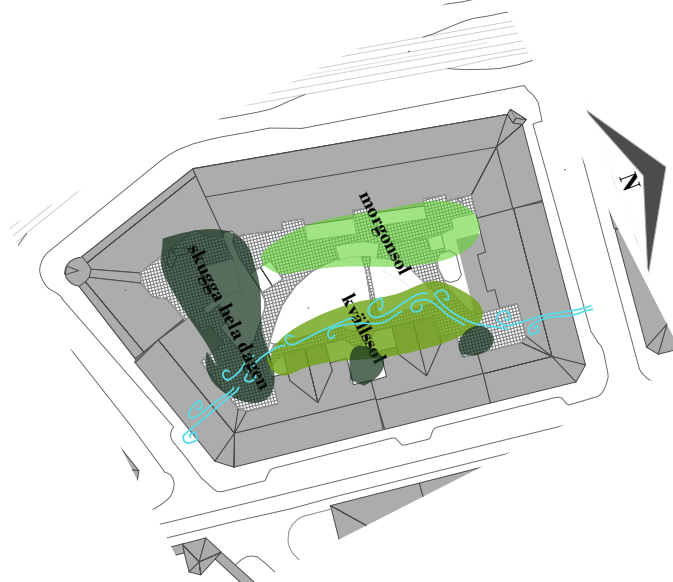

från platsanalysen

gång till soprum och kompost

sol och vind

8.3. ENTRÉPLAN skala 1/250

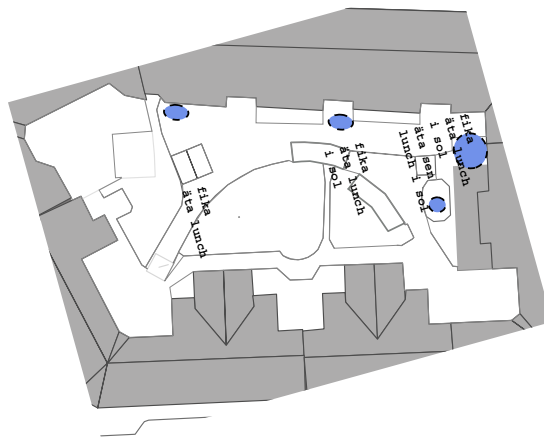

från platsanalysen

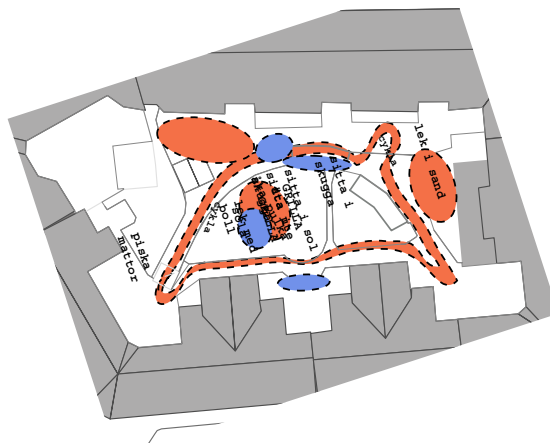
Vad skulle du vilja lägga till på gården?

- Träningsmöjligheter, ett litet gym med bara ett fåtal maskiner.
- Möjligheten att odla och ett vattenblänk.
- Större plan yta.
- Grillmöjligheter.
- Gemensam lokal.
- Växthus.
- Fönster mellan oss och gården.
- Nyckel till miljörummet.
- Halkfria gångar.

ANVÄNDNINGSKARTA butiksarbetare

5.3.6. ANVÄNDNINGSKARTA boende

8.4. ENTRÉPLAN skala 1/250

8.5. SEKTION A-A

SEKTION A-A

skala 1/200

SEKTION A-A

skala 1/50

SEKTION A-A

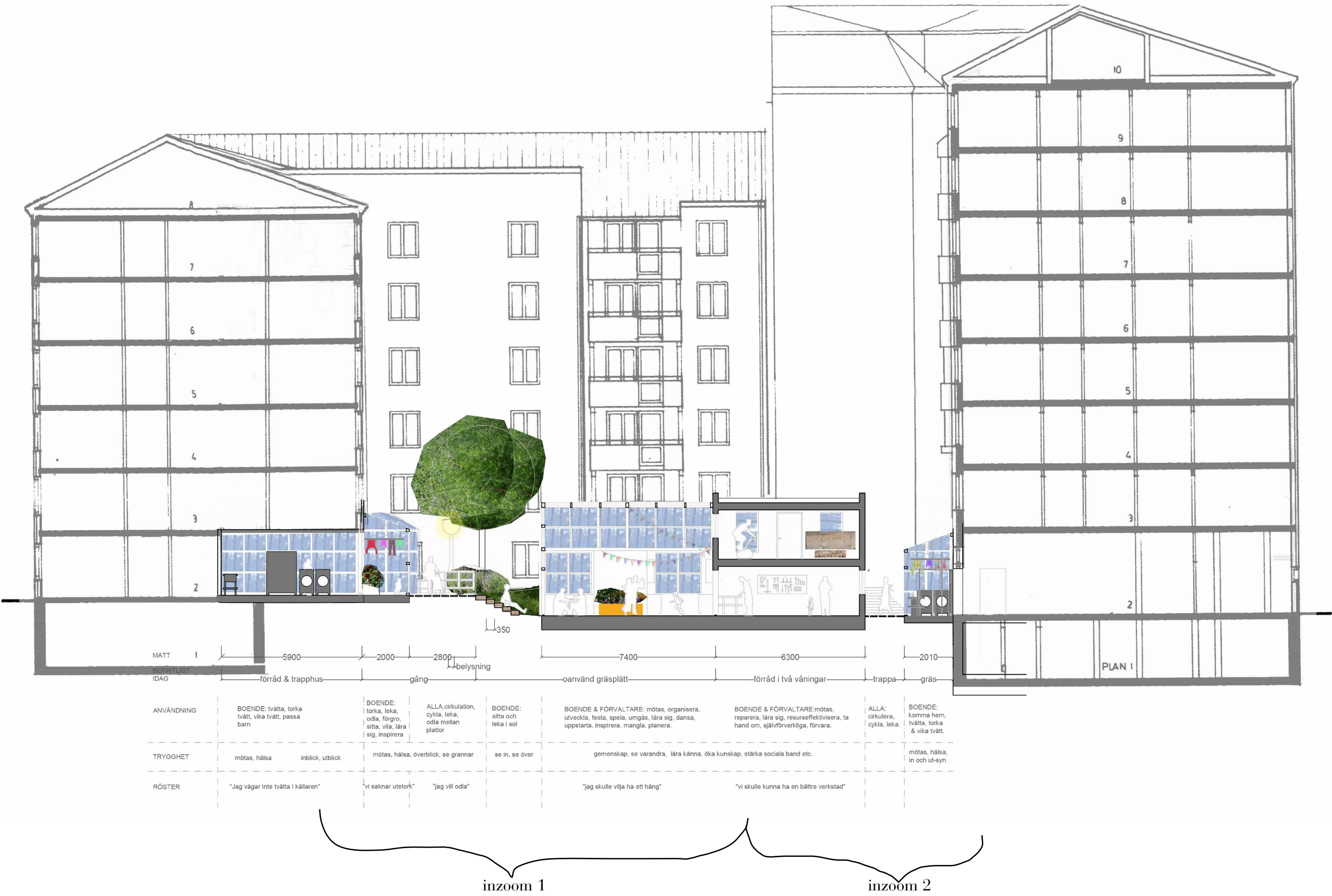

ANVÄNDNING	BOENDE: sitta & leka i sol -	BOENDE: odla	BOENDE: cirkulera, ta en genväg	BOENDE: sitta klätterleka utetorka	BOENDE: sitta klätterleka i skugga	vädning av tvätt	BOENDE: sandlådeleka	ALLA: cirkulera, cykla, leka, odla mellan plattor	BUTIKSARBETARE: äta ute mötas över lunch dela	sola prata fika
TRYGGHET	egen vrå men ses och ser andra	se över barn	väl upplyst	mötas, överblick			mötas, överblick	heja se in se över	gemenskap, se över lära känna	
RÖSTER	"Jag skulle vilja ha någonstans och bara hänga"	"Jag vill odla"		"vi saknar utetork"					"det skulle vara trevligt att luncha med de andra från butikerna bredvid."	

8.6. SEKTION B-B

SEKTION B-B

INZOOM 1

BOENDE:
torka, leka,
odla, förgro,
sitta, vila, lära
sig, inspirera

ALLA.cirkulation,
cykla, leka,
odla mellan
plattor

BOENDE:
sitta och
leka i sol

BOENDE & FÖRVALTARE: mötas, organisera,
utveckla, festa, spela, umgås, lära sig, dansa,
uppstarta, inspirera, mangla, planera.

inblick, utblick

mötas, hälsa, överblick, se grannar

se in, se över

gemenskap, se varandra, lära känna, öka kunn

BOENDE & FÖRVALTARE: mötas, organisera, utveckla, festa, spela, umgås, lära sig, dansa, uppstarta, inspirera, mangla, planera.

BOENDE & FÖRVALTARE: mötas, reparera, lära sig, resurseffektivisera, ta hand om, självförverkliga, förvara.

ALLA: cirkulera, cykla, leka.

BOENDE: komma hem, tvätta, torka & vika tvätt.

gemenskap, se varandra, lära känna, öka kunskap, stärka sociala band etc.

mötas, hälsa, in och ut-syn

8.7. DETALJER KOPPLADE TILL RESILIENSEGENSKAPER

MÅNGFALD

ÖPPENHET,

cykelförråd:	insättning av fönster skapar möjlighet för fler användningar än förråd.	fönster för insyn och trygghet + skyltfönster för det hållbara transportmedlet.
cykelställ	cykelställ blir bänk när in- gen cykel är parkerad.	mobil, lätt att flytta till ny plats eller ta bort
tvättstuga	lös inredning för flexibel användning.	insyn och möjlig utblick. ökad säkerhet, kan övervaka barn samtidigt.
tork	kan torka ute sommartid. inne hela året. höj och sänkbara linor.	modulerbart beroende på väder. öppet på gården.
växthus	mångfald i rum och odlingssätt användningsmångfald olika människor kan mötas.	transparans i strukturen, skapar trygghet och skapar fler användningar i rummet.
köksträdgård	Ökar mångfald i odlingssätt och arter. Olika människor möts, delar kunskap m.m.	öppet för nya arter. köksland i gräsmatta öppet för förändring.
gemensam lokal	mötesplats för en mångfald av människor, aktiviteter m.m.	i konstruktion, användning m.m.
snickeri		öppet för alla

ANVÄNDNING

&

FÖRVALTNING

ser direkt om det finns
plats för användning. lätta dörrar.

generella rum
bidrar till förenklad
omorganisation

dubbel användningspoten-
tial. resurseffektivt.

se under öppenhet.

kan se över barn, odla, sola
m.m samtidigt

litet brukarantal under-
lättar organisation för
förvaltning.

resurseffektivt
trevligare miljö

Annat rum och klimat än som finns på balkong
eller i lägenhet. Med tvättstugan och entré
bredvid, passerar man ofta. Lätt att slinka in

ett annat rum och klimat än som finns
på balkong eller i lägenhet.

möjlighet till gemensamma an-
vändningar, stora kalas m.m.

vid behov av reparationer, åter-
bruk. mötesplats. Husvärdarna
liksom boende använder.

förvaltas av husvärdarna med
hjälp av boende.

9. SLUTSATS

Mitt syfte med detta examensarbete var att finna ett sätt att arbeta med resiliens-teorin. Detta har jag gjort, men i kombination med andra teorier som påminner om resiliens-teorin. En uppenbar följdfrågan är såklart om det resulterade i något bra. Vad gav det mig mer än om jag inte använt mig av resiliens-teorin och de andra teorierna? Delvis är frågan omöjlig att besvara men jag anser att detta projekt skiljer sig från mina tidigare projekt. Jag tycker också att resiliens-teorin lägger sitt fokus på annat än tekniska lösningar, vilket det redan finns många referensexempel av. Därför tycker jag att resiliens-teorin är ett bra tillägg till de teorier som kan vägleda hållbara gestaltningsprojekt.

Under detta examensarbete har jag till exempel lärt mig och blivit införstådd med hur de olika skalorna i ett system är sammankopplade och kopplade till andra system. Jag har förstått att allt hänger ihop och att den insatsen en arkitekt gör är kopplad till och påverkar så många andra komponenter och system. Detta kräver en ödmjukhet till omgivningen. Jag inser också att ett projekt enligt resiliens-teorin kräver en stor budget och mycket tid för att kunna genomföra de analyser och inneha den kompetensen som krävs för att analysera all slags data. Det är kanske otänkbart att idag lägga så mycket ekonomiska resurser på ett projekt, men kanske är det faktum att inget får ta tid idag, som är anledningen till att vi inte når fram till de resultat vi behöver för att förändra vårt sätt att leva. Vikten av att låta saker ta tid tror jag är en grundförutsättning för en hållbar designprocess på alla nivåer.

Resiliens-teorin har gett mig argument för hur gestaltningsarbetet i ett projekt, inte blir av mindre vikt när det är en komponent i ett system, men hur det blir mindre viktigt som färdigt objekt och form. Man bör istället se gestaltningen som en del av något större och förstå hur den är kopplad till övriga systemet sedan låta det gestaltade vara ett medel för att uppnå resiliens, trygghet, användning och inte endast vara något fint för ögat. En form som bara tänker på estetiska aspekter och en form för formens skull känns därför helt opassande i ett resiliens system. Det räcker inte att något är snyggt. Ett gestaltningsarbete bör ha högre intentioner än så. Detta tycker jag har varit befriande att hitta argument för.

När jag inte fann särskilt många referenser som arbetat med resiliens-teorin ville

jag utveckla mitt arbete genom att titta på andra teorier och referenser, som jag kom att tänka på när jag studerade resiliensteorin. Detta var bra för hitta en metod för att arbeta med de aspekter resiliensteorin tar upp och för att stärka några av dess argument. Att man inom övriga teorier dessutom arbetat med byggd miljö underlättade inspirationsmöjligheten och överförandet till mitt egna projekt.

Resiliensteorin har gett mig underlag till varför man skall arbeta med vissa aspekter, några som arkitektyrket traditionellt sett inte arbetat med. Det som gestaltas är inte heller ett färdigt objekt då det i långtidsperspektivet måste kunna omformas, byta skepnad och funktion för att vara öppet inför nya behov. Det är mer gestaltandet av en process än av ett färdigt objekt. En process som kanske startar i och med en insats av något slag, ett initiativ från en aktör som senare kan fortsätta att utvecklas och omformas utan direkt ledning.

Min tes att en resilient miljö behöver trygghet och användning för att fungera är kanske inte fullständigt utredd, men jag har kommit fram till att det finns en koppling. Det jag börjat undersöka skulle behöver en mer omfattande och djupare analys vilket jag hoppas få möjlighet till vid ett senare tillfälle.

Om jag skulle göra om eller utveckla något skulle det vara att utföra en mer utförlig systemanalys. Jag skulle ha ett större utsnitt med fler komponenter och fler aspekter. Detta skulle också kräva insatser från andra med annan kompetens, vilket skulle vara väldigt intressant. Det skulle också hjälpa den känslan jag hade under arbetets gång att jag var inne på någon annans kompetensområde. När jag till exempel arbetat mycket med landskap (dock tillsammans med byggd miljö, var jag, som en annan exjobbare påpekade, rädd att man gör något av landskapsarkitekters grundkurs). Om det skulle vara så, känns det okompetent och som ett tids- och resursslöseri.

Inom detta examensarbete kunde jag inte använda mig av alla de riktlinjer som jag stakade ut och därför inte heller utvärdera alla genom mitt gestaltningsförslag. Jag tänker på de som rörde byggprocessen och förvaltningsprocessen främst. Däremot försökte jag i gestaltningen tänka på vad som skulle underlätta delar i bygg och förvaltningsprocessen. Utvärderingen rör istället främst gestaltningen och platsanalysen. Med det intervjumaterial jag inskaffade kunde jag också härleda designförslag till de kommentarer som kom upp. Detta tycker jag var väldigt givande då mycket arbete att hitta argument för saker inte behövde göras. Istället gav aktörerna mig vissa argument. Angående de delar jag inte kunde verkställa till fullo tar jag istället med mig alla riktlinjer ut i i mitt yrkesverksamma liv.

Positiva sidor med riktlinjerna är att de är så pass generella i sina direktiv att de kan användas i flera olika sammanhang och på olika typer av platser. Designkriterierna är på ett sätt generella och på ett sätt platspecifika. De är generella då det finns många miljöer som liknar kvartet Fanbäraren; uppbyggt efter klassiskt rutnätsplan och har med ett stängt kvarter med en central innergård, vilket är typiskt för många innerstadsmiljöer. Min slutsats att mindre mötesplatser skapar bättre förutsättningar för människor att mötas, då de människor som

rör sig där har möjlighet att känna igen de flesta. Detta är till exempel en viktig generell insikt. Genom att komplettera mötesplatserna i trapphusen med en större plats där brukarantalet är större kan man mer effektivt erbjuda funktioner och rum som skulle vara för dyra att erbjuda i varje trapphus. Detta är något jag kan ta med till fler platser. Med tanke på hur designkriterierna är baserade på de människor som finns på platsen tillsammans med de fysiska förutsättningarna så som platsens läge och vilket utbud som finns runt omkring kvarteret blir det svårt att hävda att förslaget har platsspecifika aspekter.

Som Bouchain pratar om, är platsspecifika projekt bra för att skapa en mångfald bland projekt och platser. Resiliensteorin uttalar inte direkt att allt bör vara platsspecifikt men efter en platsanalys som den teorin förespråkar är det svårt att göra något annat, kan man tycka. Designkriterier som skulle kunna passa olika platser och system går emot hela resiliensteorins idé om att varje plats är ett komplext system och unikt i sin sammansättning av arter, människor, funktioner, natur med mera. Självklart kan inte ett förslag utformat för en plats direkt appliceras någon annanstans, men saker jag lärt mig på en plats kan hjälpa mig på en annan.

Avslutningsvis hoppas jag att vi kommer att se fler exempel på hur man kan använda resiliensteorin framöver och hur den kan stödja metoder, analyser och gestaltning inom projekt, med eller utan gestaltningsdelar. Jag tycker resiliensteorin tar upp aspekter som tydligt kan kopplas till byggd miljö och därför vara ett intressant alternativ till stöd för hållbar gestaltning. Resiliensteorin kräver tydligt en viss metod som inte är vedertagen inom arkitektyrket och därför är den också ett medel att utveckla vår roll vilket känns nödvändigt i och med det att mycket måste förändras för att vi ska uppnå hållbara processer.

10. KÄLLFÖRTECKNING

- Andréasson, Thomas (2013) *Förvaltare vid Bostads Poseidon AB*. Intervjuad av författaren den 21 augusti 2013, Göteborg.
- Berg, Per G. Cras-Saar, Margaretha. Saar, Martin. (2002) *Living Dreams – om ekobyggande – en hållbarlivsstil*. Nyköping, Scapa Förlag AB.
- Berkes, Fikret. Folke, Carl. editors. (1998) *Linking social and ecological systems*. London; Cambridge University Press.
- Berner, Isolde (2012) *På Landsväggsgatan fanns nästan allt*, GT Expressen, 4 mars.
- Bokalders, Varis. Block, Maria. (2009) *Byggekologi : kunskaper för ett hållbart byggande*. Stockholm : Svensk Byggtjänst.
- Bonnier, Ann Catherine. (1985) *Kulturminnesvård 6/85, [Tema: Haga]* Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Boström, Magnus (2012) *A missing pillar? Challenges in theorizing and practicing social sustainability; Sustainability. Science, Practice, & Policy*, Volume 8, Issue 1.
- Bouchain, Patrick. (2006) *Construire Autrement, comment faire?* Arles: Actes Sud.
- Bouchain, Patrick. Julianne, Loïc (2010) *Construire ensemble, Le Grand ensemble*. Arles: Actes Sud.
- Bouchain, Patrick. Julianne, Loïc. Tajchman, Alice (2012) *Histoire de Construire*. Arles: Actes Sud.
- Brand, Stewart (1997) *How buildings learn : what happens after they're built*. London: Phoenix.
- Caldenby, C. (2012) *Architecture of necessity. Sustainable development and the design professions*, 14 september, 2012, Göteborg.
- Carpenter, Steven. Walker, Brian. Marty Anderies, J & Abel, N. (2001) *From Metaphor to Measurement: Resilience of What to What?* *Ecosystems* 4(8): sid.765-781 url: <http://search.proquest.com/docview/888469056>

Castell, Pål (2013) Intervjuad av Erik Berg, Emma Larrouy, Josefin Rhedin och Katharina Rosengren, den 30 januari 2013, Göteborg.

construire.cc konsulterad: 2013-07-12.

Folke, Carl (2006). *Resilience: The emergence of a perspective for social-ecological systems analyses*. Global Environmental Change, Volume 16, Issue 3, August 2006, Pages 253-267. London: Cambridge University. url: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378006000379>

Granovetter, Mark (1973) *The strength of weak-ties*. American Journal of Sociology, volume 78, issue 6, sid. 1360-1380. stanford.edu/dept/soc/people/mgranovetter/documents/granstrength-weakties.pdf

Gädda, Per-Erik. *Husvärd för kvarteret Fanbäraren med flera, Bostads Ab Poseidon*. Intervjuad av författaren den 28 augusti 2013.

Göteborgs stads arkiv för bygg, plan och lantmäteri (konsulterat 2013-08-12)

Hauge Simonsen, Sturle. (2008) *Vad är resiliens*. www.stockholmresilience.org, konsulterad: 2013-05-19.

Hauge Simonsen, Sturle. (2007) *Resilience dictionary*, www.stockholmresilience.org, konsulterad: 2013-05-19.

Hopkins, Ron. (2008) *The Transition Handbook – from oil dependency to local resilience*. Cornwall: Green books.

Jacobs, Jane (2005) *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg : Daidalos.

MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) (2013) *Resiliens: Begreppets olika betydelser och användningsområden*. Karlstad.

Olsson, Sören. Cruse Sondén, Gerd. Ohlander, Margareta. (1997) *Det lilla grannskapet - Gårdar, trapphus och socialt liv*. Göteborg: Centrum för byggnadskultur, Chalmers tekniska högskola - Göteborgs universitet.

Olsson, Sören (2013) *Samspel och möten*. Göteborg: stadsutveckling.socialhallbarhet.se/samspel-och-moten/, konsulterad: 2013-12-01

Persson, Bengt. och Persson, Agneta. (1995) *Svenska bostadsgårdar 1930-59*, Solna: Byggforskningsrådet, Svensk Byggtjänst.

resilientcity.org konsulterad: 2013-05-22.

Rhedin, Josefin. *Boende på kastroddaregatan 44*. Intervjuad av författaren den 14 augusti 2013.

sv.wikipedia.org/wiki/Landsvagsgatan konsulterad: 2013-07-10.

sv.wikipedia.org/wiki/Permakultur konsulterad: 2013-06-24.

Szita, Jane (2012) *Genius Loci – Fred Kent, founder of the New York-based Project for Public Spaces, is the agent provocateur of « Place Making »*. Ur Frame, mars-april 2012, nr 85, ss. 116-119.

Torseke Hulthén, Kerstin. (2000) *Bra bostadsgårdar - här vill vi bo!* Stad & Land, nr 164, Svensk byggtjänst

Walker, Brian och Salt, David (2012) *Resilience Practice - Building Capacity to Absorb Disturbance and Maintain Function*. Washington: Island Press

Whyte, H William (1979) *The social life of small urban spaces*. Washington: The conservation Foundation.

Bilaga 1

Samtalsunderlag

boende

Presentation av mig, mitt examensarbete.

Vilka rum jag arbetar med: gården, gemensamma utrymmen som soprum, cykelrum och eventuellt gemensamt utrymme.

användning

Hur använder du gården och de gemensamma utrymmen runt den idag?

Hur tycker du den fungerar?

Hur märker du att andra använder platsen?

Vad skulle du vilja använda gården och de gemensamma utrymmena till?

Är det något förutom de utrymmen vi pratat om, som du skulle vilja säga något om?

Utför du några gemensamma aktiviteter tillsammans med andra boende idag?

Skulle du vilja ta hand om något i huset tillsammans med andra boende?
Vad skulle det kunna vara?

Hur viktigt är det för dig med att försöka ha en hållbar livsstil?

entrésituation

Hur reser du till kvarteret? Vilket transportmedel, vilken hållplats, från vilket håll brukar du närma dig ditt hus?

Vilken entré till kvarteret använder du och varför?

Vad skulle du vilja ändra på i trappuppgången eller i entréen?

trygghet

Känner du igen och hälsar du på människor i trapphuset? På gården?

Pratar du med någon du möter på gården? i trapphuset?
Vilka brukar det i så fall vara?

Hur upplever du mötena i kvarteret idag?

Vilka uppfattar du bor i huset idag?

Bilaga 2

Samtalsunderlag butikspersonal

Presentation av mig, mitt examensarbete.

Vilka rum jag arbetar med: gården, gemensamma utrymmen som soprum, cykelrum och eventuellt gemensamt utrymme.

BUTIKSARBETARE

namn:

ungefärlig ålder:

butik:

tid på arbetsplats:

anställning:

användning

Hur använder du gården och rummen närmast gården idag?

Hur brukar dina kollegor använda dem?

Under vilka tider och vilka dagar brukar det vara någon i lokalen?

Är det någon skillnad i er användning av platsen över året?

Vad skulle ni vilja ändra på gården och i de rum som vetter mot gården?

Är det något annat ni skulle vilja ta upp angående gården och de gemensamma ytorna i kvarteret?

Bilaga 3

Samtalsunderlag

förvaltare

Presentation av mig, mitt examensarbete.

Vilka rum jag arbetar med: gården, gemensamma utrymmen som soprum, cykelrum och eventuellt gemensamt utrymme.

FÖRVALTARE

namn:

ungefärlig ålder:

jobbtitel:

ansvarsområde:

tid på arbetsplats:

användning

Hur ser ni att gården och omkringliggande rum används idag?

Hur använder du och dina kollegor gården och ytor i bottenplan idag?

Finns det idag hinder i förvaltningen som rör arbetsmiljö, kostnader med mera?

Vad fungerar bra i dessa utrymmen idag?

Vad kan ni berätta om de olika entréerna? Finns det nackdelar-fördelar med vissa?

Vad är er inställning till att låta boende förvalta vissa delar i kvarteret?

Hur arbetar ni med miljömål och med att upplysa de boende kring dem?

Hur behandlar ni initiativ från boende gällande gård och de gemensamma utrymmen eller dess förvaltning?

Har ni överflöd eller behov av något i er verksamhet?

Är det något ni skulle vilja ändra på?